

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Introductio ad philosophiam - Cod. Ettenheim-Münster 260

[S.l.], [18. Jahrh.]

Introductio ad philosophiam

[urn:nbn:de:bsz:31-128479](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-128479)

Introductio ad Philosophiam.

Philosophia, si nominis vim spectemus, amorem et studium Sapientiae significat; est autem, Scientia rerum omnium, quae solo rationis lumine cognosci possunt. quo studio carnis nobilitas nihil est, in rebus humanis nihil expectandum magis, hoc Philosophia mentem nostram perficit et illam in veritatis indagine dirigunt; voluntatem nostram & sanctis informat moribus, rerum quarumcumque essentiam profundissimarum atque ab omni materia secretarum naturas, solas, velutque inconspicuas menti nostrae meditando atque conspicienda exhibet, Corporum soliusque naturae vice nobis arcana pandit. inde fluit loquum in hoc studium in quatuor partes concinne posse distingui, quarum 1ma Logica vocatur, 2^a Metaphisica altera, 3ta Ethica, et 4ta Nemum phisica.

Partis Prima De Logica.

Sunt inter homines quidam pauci admodum, quos natura tam felici mentis perspicacia et cogitandi rectitudine tetavit, ut absque ulteriori ad-

2.

miniculo quo vera sunt videant et sana
de rebus judicium formant; his naturalis
quodam Logica dicitur inesse, verum pars
plurima hominum non tam benivola
esperant est, naturam matrem illi
proprio Marte vix unquam veritatem
attingant, in illius inquisitione
hallucinantur plerumque ac nusquam
non ~~et~~ ^{et} ~~aspiciant~~ ^{aspiciant}, horum ut imber
cillitati succurratur, vario Confecto.
Sunt regulae quas sequentes ab an-
gusto veritatis tramite nunquam de-
lectunt; istarum regularum Comple-
xio vocatur Logica Cuius finis est opera-
tiones nostri intellectus perficere atque
ad verum de legendum dirigere, quare
merito Logica vocatur ars bene Cogitandi.

Ex his Clare sequitur obiectum
Logicae esse operationes mentis nostrae.
Cavendum tamen est, ne per men-
tem ^{tuam} animam omnesque eius faculta-
tes intelligamus; nam facultates animae
ad duas principales potissimum revocan-
tur, quae intellectus sunt et voluntas,
jam quicquid voluntatem spectat, sibi
vindicat Ethica, quae illius mores instruit,
quicquid autem intellectum ejusque ope-
rationes spectat Logica curat, ideo hae
operationes mentis seu intellectus vocan-
tur obiectum Logicae.

operationes autem mentis nostrae
quantitas sunt numero copiosissima et
specie diversissima ad tres tamen
classes facillime reducuntur; Sunt
autem: idea, iudicium, discursus, quin
his tamen appendicis loco addimus ma:
thodam, quam plures velut quartam
mentis operationem spectant.

Caput Primum De idea.

Nomine idea varii varia intellexerunt, et sic latissimo, idea multis significat omnem in factam in anima nostra, impressibilem, hoc modo sensus doloris, perceptio doloris idea vocari possent, nos tamen sensu strictiori ideam accipimus illamque definimus nudam rei alicujus representationem mentalem.

Ideam nudam id est, affirmationis ac negationis expertem. Ideam rei alicujus scilicet alicujus objecti. V. G. Circuli. Ideam 3ta representationem id est cognitionem proprietatum, illius rei. Ideam 4ta mentalem id est in mente factam.

4.

idea est perceptio ergo non est re-
presentatio

Nego antecedens perceptio est adue-
tentia vel intuitus mentis in ideam,
vel perceptio est actus quo mens
ideam percipit, quemadmodum autem
visio non est res visa, ita etiam
perceptio non est idea que percipitur

Oppones Secundo idea est Sensatio,
Ergo non est representatio,

Nego antecedens, Sensatio est actus
quo vel percipimus qualitatem sen-
sibilem vel sentimus dolorem aut gau-
dium. at nullus quomodocumque actus nobis
exhibet proprietates seu gaudii seu doloris
seu qualitatis. Ergo cumque sensibilis,
ideo autem omnes nobis exhibent re-
rum proprietates, ergo, Sensatio nihil
representat, ideo autem representant,
sequitur ideam non esse sensationem

Oppones tertia idea est imago aignis
impressa, ergo non est representatio

Nego antea anima sibi conspicia est ima-
ginis, quam videt, atqui non habet conspici-
entia rerum, que sunt extra animam, ergo
imago aut idea quam anima habet, non

5.
potest esse in organo, nam organa et ea
quae organo impressa sunt, sunt mate-
rialia, omnis autem materia animo
est extrinseca, ergo anima illius non
potest esse Conscia, et quo Consequitur
ideam aut imaginem non. Cujus anima
sibi conscia est non posse esse in or-
gano. ³ Imago organo impressa Conspici-
tur autem in oculo hominis mortui,
atque certe nulla ibi visio Conspicitur.
Idea est, ergo imago organo impressa
non est illa idea, quae sui Conscien-
tiam excitat.

Oppones utro non datur nuda rei repre-
sentatio. ~~ne~~ ^{neque} antequam possim sane Cogitare
Circulum vel Deum, quum in affirma-
tionem aut ^{negationem} ~~serumpant~~, ergo nuda repre-
sentatio

Excogita breviter natura idea Superest
ut diversas illius species diversaque signa
quibus indicantur ideo exponamus, quod
duplici articulo complectemur.

Articulus Primus.

De Diversis idearum speciebus.

Ideo Diversae sunt ratione objecti et
ratione proprietatum suarum, objectu
autem idearum sunt rerum quarumcumque
proprietates omnes, quae Cogitari possunt.

C.

hinc I^{mo}. ratione objecti idea vocatur pura, quae est mere representativa, hanc homo habere nequit.

II Non pura seu spontanea, quae objectum exhibet variis qualitatibus sensu ~~liberis~~ ^{vestitur}; haec idea vocatur imago et in duplici actu consistit, quorum primus ^{sanctus} sensus, alter representat. III Simplex quae per alias ideas ~~per~~ ^{evolvi} nequit, ut ~~idea~~, Ulo Composita, quae per ~~plures~~ alias evolvi potest, ut idea beati, quae evoluitur per ideas hominis animalis sensitivi, viventi, Substantia, entis. idea in idea Composita ^{Comprehensio} Genus, Differentia, Species, Proprium, accidens; genus p representat proprietates Comunes, ut animal respectu hominis; Differentia representat facultates rei particulares ut rationale respectu hominis; Species genus et Differentiam una voce exhibet, ut homo; proprium exhibet attributum necessario promanans essentia, ut Capacitas doctrinae respectu hominis; accidens representat proprietatem quae salva essentia absesse vel adesse potest. Ulo idea universalis est quae omnibus eiusdem generis aut speciei convenit, V. G. idea Singularis unam individuum indicat ut Petrus.

11.
1mo idea particularis indiffidiam
aliquod determinat, ut aliquis homo,
2da idea absoluta, quae rem quamdam
designat sine nexu cum alia, ut stella
3mo idea relativa, quae rem representat
conexam cum alia, ut servus. 10. idea
concreta subjectum et formam con-
jungit, ut ~~apprens~~ hoc idea solvitur
in subjectum id est hominem et
formam id est sapientiam. 11. idea
abstracta, solam formam indicat
12. idea directa, rem aliquam exhibet
pro 13. idea reflexa, rem exhibet
prout nostrae cogitationi substat
sic in propositione haec, homo est deus
idea homo subjectum vocatur, et in
hoc sensu est idea reflexa, vel
brevius, idea reflexa illa est, quae ideam
directam examinat. 14. idea compre-
hensiva omnes rei proprietates exhibet,
solus deus hanc habet. 15. idea
intuitiva rei proprietates immediate
attingit et inspicit, hanc pariter
solus deus habet. 16. idea abstractiva
rei proprietates non in se sed
relate, ad effectus attingit, tales sunt
omnes ideae nostrae. 17. idea adaequata

8.

Totam rei naturam, unde quaedam
consideratam exhibet. 18. idea modo
quata totam quidem rei essentiam
sed non in omni sensu Consideratam
representat, ut animal respectu
hominis. 19. idea totalis illa est
qua alias in se continet. Collectio
idearum quas totalis continet vocatur
Comprehensio. 20. idea partialis est
illa, quae in alia continetur, Collec-
tio idearum quae in alia continetur,
vocat^{ur} extensio. unde sequitur quod
minorem idea habet comprehensionem
eo majorem habere extensionem
et vice versa, si Petrus habet
maximam comprehensionem, mini-
mam extensionem, Contra autem ens ha-
bet maximam extensionem

II

idea ratione proprietatum vocan-
tur Clara, Distincta, obscura, Confusa,
vivida, firma, et debiles. idea Clara
lumen sufficiens objecto discernendo
affundit, s. seu obscura. idea Distincta
proprietates objecti sic illa hinc
recenset. seu Confusa. idea vivida
Clariitate sua mentem percellit, firma
ei inhaeret diutius, debilis facili
laxatur.

Varias rerum Categorias et predicamento-
rum series exhibent arbores porphyrii et
Barthesii, Solum 2um. Ideas Claras et di-
stinctas q. ibi Comparaturus non plura
sibi objecta, sed quodlibet seorsim
Contempletur, mentis enim audustio
plura simul pervidere nequeunt.
Adq. omnium sensuum minima affiber
at ad objectum explorandum. Et sic
omnem in iudicando. Do vi vel recipi
tantiam, objectam in omnem verset
partem, ut quodlibet illius notas
examinet et perscrutetur. Ut sic
perspicacitas namquam equo nimis fir-
mat.

Articulus 2us.
De idearum Signis.

Non tantum Concepta sunt nobis
ideo, ut in illis tanquam exemplaribus
secundariis, res à Creatore factas, aut
mente cogitantes contemplerur, verum
ut inter nos illas Communicare possimus;
nati sumus ad societatem, que exigit,
ut non minus animarum, quam corpo-
rum orietur Commercium. Signa ergo
necessaria sunt, quibus Ideas Cæteriq.
mentis nostre affectus exprimantur
exterioribus et illis Cognoscenda probeantur.

Est autem Signum in genere illud,
ex quo prius ignotum aliud noscitur.
Itaque in signo est res significans,
et res significata, neque in se esse
ut rem significatam inter et Signum.

intercedat quodam similitudo, neque
distinctio realis; sic hedera pensilis
significat vinum venale; sic homo
quilibet se ipsum significare aut re-
presentare potest, ut militem in
acie pugnantem.

Signum porro aliud physicum, aliud
Logicum vocatur. Signum physicum
rem extrinsecam nos positam indicat; si
hanc indicat ex ipsa natura, ut
fumus ignem, sicutur signum natu-
rale; si indicat ex hominum in-
stituto, ut hedera pensilis vinum
venale, erit signum artificiale.

Signum Logicum nostras cogitationes
et animi motus manifestat, erit
naturale; si ex natura sua signifi-
cat, ut risus gaudium; Secus erit arti-
fiale seu arbitratium. his notatis.

Dico praecipua idearum signa ex insti-
tuto hominum sunt voces, imo ex insti-
tuto hominum. vox quilibet se nullam
habet cum idea similitudinem; quod patet
tum ex notione ideae, quae est Cujusdam rei
representatio mentalis, tum ex notione
vois, quae est sonus articulatus ex ore
hominum prolatus cum intentione signifi-
ficandi aliquid, quod in animo versatur,

et sane vox homo et se non magis
significat naturam humanam, quam
hominem, et aliud quid. 2do. praecipua sig-
na: licet gestu manuum, ictu oculorum,
aut symbolis ad conceptus alios pandendos
ubi possimus; vocibus tamen et certius
et frequentius utimur.

117

Oppones Vox nihil nisi sonum, ergo non
significat ideas.

Dist. ant. Vox materialiter sumpta C.
formaliter sumpta. N. ant. et Conf.
Vox materialiter sumpta sunt Litterae
et syllaba vocis; sic vox Sol
tribus litteris sive una syllaba Confab.
Vox formaliter sumpta involvit
ideas et res per vocem indicandas.
hoc modo Sol significat Corpus lucis
dissimulatum. nam voces materialiter
sumpta non nisi soni impressionem
excitant; sed formaliter sumpta
mentis ideo significant, quam
significandi potestatem obtinuerunt ex
hominum instituto.

Quemadmodum vidimus supra diversas
dari ideas, itaque diversas exponemus
voces, quae instituta sunt, ad ideas
illas exterius exprimendas, vocabatur
autem haec Logica pars dialectica.

Quod igitur tanta idea, tot quoque
voces seu signa externa consistere
deberent; nulla autem lingua tam

L. 2.

Fixus est, ut signa. Cuilibet ideo
respondentia possideat, unde nascitur
Linguarum plurimarum obscuritas
et vocum equivocatio. Cum enim
voces sufficientes desint, una eademque
adhibetur ad ideas diversas significandas,
in quibus nulla unquam equi-
vocatio poterit recurrere.

Ex innumeris vocibus, quas terminos
vocant, praecipuas tantum hic expo-
nendas, intelligimus. Imo. terminus
simplex vocatur, qui una voce offer-
tur, ut Deus, eto. Complexus constat
pluribus vocibus, ut Deus justus. Ulo
univocus semper eandem habet signifi-
cationem. Ulo. equivocus diversam
habet significationem, ut Leo modo
brutum significat modo feras classe.
Ulo. analogus diversas res significat,
quodam aliquem inter se habent simi-
lem usum, ut pes modo, partem
inferiorem hominis, modo partem
inferiorem montis significat. Ulo.
Terminus positivus aliquid reate indi-
cat. Ulo. terminus negativus indi-
cat rei cujusdam absentiam, ut benebra,
que indicant absentiam Lucis. Cavendum
tamen est, ne terminos grammaticos

gativos, etiam credamus esse Logicos
negativos; nam terminus v. o. vimen
sus est negativus Grammatico, & affir-
mative Logico; significat enim res om-
nem mensuram excedentes. Duo Termini,
qui eisdem vocibus exprimuntur,
ac idea etiam eodem modo exponun-
tur, sic Terminus absolutus, relati-
vus et eodem modo exponuntur ac idea.

Termini quoque diversi sunt ratione
suppositionis, est autem suppositio
usus vel usurpatio pro aliquo. Si terminus
pro se ipso sumitur, suppositio dicitur
materialis, ut homo, est vox la-
tina. Si vero terminus sumitur pro idea
quam indicat, vocatur suppositio for-
malis, ut homo est idea. Si vero termi-
nus sumitur pro re, quam idea represen-
tat, vocatur suppositio objectiva, et hoc
propria est termini significatio; quamvis
enim voces insitute sunt ad ideas ex-
primendas, destinate sunt tamen po-
tissimum, ut ideas velut animati pres-
ypsas significant.

Hoc suppositio objectiva singularis est,
si rem unam determinati indicat,
ut hoc animal particularis est. Si
sensu vago aliquid indicat, ut aliquod
animal. suppositio universalis, si om-
nibus convenit; hoc porro vel collectiva

14.

est vel distributiva; Collectiva est, si omnibus simul sumptis convenit, ut omnis miles est exercitus: sensus est, omnis miles similiter sumptus. hoc suppositio universalis distributiva est, si terminus singularis ejusdem generis aut speciei seorsim et simul sumptis convenit, ut omnes homines sunt mortales; possum dicere omnis et singularis homo est mortalis.

Scolium termini inane abscure et equivoci omnino evitentur, non nisi nota vocabulorum vi claritate ac similitudine latentes in animo sensus alius panis et potest fieri possunt.

Caput 2um.
De iudicio.

Iudicium

iudicium est assensio vel dissensio mentis unam ideam de illa affirmantis, vel negantis. mens itaque iudicando ideas unam, aut separat, si unam videt alteri convenire illas unam, et ponit iudicium affirmativum, ut Circulus est rotundus; si videt ideas sibi non convenire, illas separat, et ponit iudicium negativum, ut Circulus non est quadratus.
Ad iudicium proprie formandum, quatuor.

requiruntur; Jo Quaram idearum
perceptio. 2do harum Comparatio habi- 35.
tudinis, sive convenientia sive discor-
venientia. Cogitio, §. 4ly. sit exemplum
omnium judiciorum, judicium sequens.
ut Deus est omnipotens. Imo mens
ideam Dei et ideam omnipotentis
percipit. 2do inquirat utrum idea omni-
potens in idea Dei contineatur sive
utrum proprietas ~~omnipotentis~~ Deo conve-
nial. 3ly: re ipsa videt, ideam omnipotentis
in idea Dei contineri, scilicet ubi utroque iudeo
convenientiam. 4to ponit judicium,
Deus est omnipotens;

idea de qua affirmatur vel negatur, vo-
catur Subjectum; altera quo de Subjecto
affirmatur vel negatur, vocatur predicatum;
cum; mentis autem pronuntiatio hanc
seu actum, quo ideas unit, aut ~~separat~~
exprimit, verbum est, vel non est.
igitur in quolibet judicio hoc tria sunt,
saltem, inpleta; Subjectum, predicatum,
Copula, ubi in hoc judicio amo, id est
ego sum amans,
si hoc quo modo dicta sunt, sola mente
perficiantur, dicantur judicium mentale
si vero vocibus exprimentur, erunt
judicium vocale.

Articulus primus.
De judicio mentali.

Quid sit hoc judicium, jam discimus;

I. G.

est autem, *In pte*, integrale est essen-
tiale. iudicium essentialiter consistit in
sola mentis pronuntiatione, et definitur
hac modo: iudicium essentialiter est
pronuntiationis mentis de habitudine
idearum. iudicium vero integrale con-
sistit in hoc iudicio *paratum*, scilicet
idea subiecti *am* idea predicati et mentis
pronuntiationem.

De primo innumeras questiones par-
tibus inutiles, partim inimiam sub-
stantiam moverunt, antiqui, quas velut
in transitu secessare de libere sufficiat
querebant. Imo an iudicium non consistat
in solo idearum examine, aut
in omnimoda quiete mentis post examen
jam factum, aut nemo non videt, quam
vana est quamque ridicula ejus
questio, omnes norunt. Examen in pte
hinc, ut iudicium possit fieri, non
igitur in examine consistit iudicium.
Iste minus ridiculum foret, dicere
mentem quiescendo, et nihil agendo iudi-
care, tale enim iudicium foret semper
idem, quia *quies* est eadem, semper foret
verum, quia semper est *quies*. semper
est affirmativum, quia semper est
positiva quies. unde consequitur iudici-
um essentialiter esse verum actum mentis
omnino diversum ab idea, et qua illud iud-
icium tam parum componitur, quam
iudicium forense, et Criminibus aut ex
libitis componitur.

Alia movebant questionem eque otiosam

De causa efficienti iudicii, etbra dubium est
naturam esse ^{animam} que iudicat, veram est
ne anima spiritus et volens, an vero prout
intelligens, que iudicat; an fons rituum,
Cartesianos inter et peripateticos. Certe
Cartesius cum suis corporalem subtilitatem ^{min. Corp. Vica}
dum statuebat voluntatem esse, que iudic. ^{pruriginem}
ceteri ridiculum erit, velle omnes cau-
sas ad iudicem Deum deferre, velle
las autem potentia Ceca esse, anima animi
prout volens ne videt, nec intelligit.
ergo ridiculum est voluntati deferre
iudicia. illius Certe voluntatis facultas
est, iudicare, Cujus etiam est res ju-
dicandas, Cognoscere, atque solus intellae-
lis est, res iudicandas Cognoscere, ergo
etiam illius, est iudicare.

arti
20. us.

iudicium parvo est integrale propositio
Uo dicitur, proferitur dum verbis et
primitur. est autem propositio inia-
go iudicii mentalis; subiectum enim
representat ideam subiecti; predicatum
representat ideam predica ti, et vox est
expressio mentis pronuntiationem seu
iudicium essentiale.

Annotandum sedulo est, Copulam non
semper indicare nexum subiectum
inter et predicatum aut mentis pronun-
tiationem; frequenter autem continere ad
tempus aut presens aut preteritum aut fu-
turum; in quibus casibus debet Copula
resolvi e.g. Peetrus erit doctus. vox erit

183
non tantum modo indicat verum aut Conuenientiam
Petrum inter et doctum, sed insuper
indicat tempus, quo Doctrina Petro
Conueniat, quare propositio Superior
Petrus erit doctus, ita resoluetur:

Petrus est futurus doctus; hinc sequitur;
mentis pronuntiationem non posse ex-
primi, nisi per vocem est vel non
est, ista ergo vocem nequidem tempus
proferens debet significare, dem sumitur pro
expressione iudicii mentalis.

in Constructione vero logica vox non
debet immediate poni ante Copulam,
inter Subiectum quod primo loco poni-
tur et inter predicatum quod ultimo
loco ponitur, ut Deus non est Cruelis;
non tamen Credendum est, semper
terminum primum in propositione
esse Subiectum; frequenter enim accidit,
ut propositio inuerse ponatur, quod
naturam Subiecti ~~et~~ ^{et} predicationem con-
fundit. Subiectum enim semper est
illud, de quo aliquid pronuntiat, et
predicatum id ipsum quod pronuntiat,
uti: surpe est mendacium, non vox
surpe Subiectum est, licet primo loco
ponatur, quia surpe dicitur de mendacio
non mendacium de surpe
^{est iudicium}

Propositio tamquam genus
iudicium tamquam genus dicitur in
duas species, scilicet in affirm et
negation. hinc aliud iudicium vocabatur
affirmativum, et aliud negativum. et quoniam

propositio est imago iudicii, etiam pro-
positio alia vocatur affirmativa alia negal
De utraque quæri potest qualis, quanta, et
quod duplex sit, quod triplici paragra-
pho examinetur.

119.

¶ I. De Propositionis qualitate.

Sunt, qui inter qualitates propositionis
numerant affirmatiorem et negatiorem
parum Logice, cum enim affirmatio
et negatio sint ipsorum iudicium
inconcinnæ admodum, iudicium aut propo-
sitionis vocari qualitas possunt
presenti scilicet, qualis propositio sit,
Catecheticè respondetur vera aut falsa.

Quoniam Logica finis est veritatem
menti nostræ detegere illiusque opera-
tiones ad hunc scopum dirigere, profer-
tim in propositionibus formandis, mente
debet ab omni errori scopulo arcere
illique regulas suscipitare, quas se-
quens ab angusto veritatis tramite
ne latum quidem unquam deviat
Regule porro istæ sunt numero
quatuor, quarum duæ dirrigunt in affir-
mando, duæ in negando.

Regula ima, ut ^{veritas} propositio
affirmans, predicatum debet in subiecto
contineri, secundum totam comprehensionem

prol. Propositio affirmans predicatum ^{con-}
subiecto unit, atque ut hoc valeat

20.

predicatum debet in subiecto contineri;
prob. m. predicatum in subiecto conti-
netur, si proprietates predicati etiam
sunt proprietates subiecti; atque va-
leat unio inter predicatum et subiec-
tum, debent proprietates predicati
etiam esse proprietates subiecti,
ergo debet in subiecto contineri.

pro. m. ut valeat unio inter pro-
dicatum et subiectum debet predicatum
esse unum et idem cum subiecto;
atque si proprietates predicati etiam
sunt proprietates subiecti, predicatum
erit unum cum subiecto, ergo ut va-
leat unio inter subiectum et predi-
catum debet proprietates esse predi-
catum et subiectum, debent predi-
catum in subiecto contineri; hinc valet
hoc propositio Petrus est homo quia
omnes proprietates hominis etiam
sunt proprietates Petri.

prob. ad Part.

Comprehensio predicati sunt omnes pro-
prietates ipsius essentialis; atque ita
predicati secundum omnes proprietates
suas debet contineri in subiecto; ergo
secundum totam comprehensionem pro. m.
in propositione affirmante fit affirma-
tio omnimoda convenientia predicatum
inter et subiectum; ergo ita predica-
ti secundum omnes proprietates suas

in idea Subjecti Contineri debet. p.c.
Imo cum predicatum affirmamus, de
Subjecto nullam proprietatem predicati
excipimus; affirmatio enim est actus
simplex, qui non potest simul partem
predicati cum Subjecto unire, et parte
ab illo separare. 2° proprietates essen-
tiales predicatorum non possunt à Predi-
cato separari; atqui est probatis jam con-
stat, predicatum debere Contineri in
Subjecto, ergo debet Contineri secundum
omnes proprietates suas. 3^{io} si vel
una predicati proprietas non Continetur
rebus in Subjecto, propositio affirmans
est falsa; sic falsa est propositio:
homo est brutum. quia irrationalitas
bruti non Continetur in homine; ergo
ut valeat propositio affirmans, idea predi-
cati debet Contineri in idea Subjecti,
secundum totam comprehensionem suam.

Solvuntur objectiones.

Obijciat imo. repugnat ideam in idea
Contineri; ergo idea predicatorum Contineri
nequit in Subjecto.

Disting. ant. repugnat unam ideam
in altera Contineri formaliter. C. ant.
repugnat unam ideam in altera Contineri
representative. Or. ant. et C. Contineri
formaliter in altero, est idem esse
in altero; Contineri representative
in altero est idem representare vel
significare in altero. jam galenor

Ed.

ideam in idea contineri non posse formaliter, entitas enim utriusque idea, nequit esse eadem; actus ille quo cogito hominem non est actus ille, quo cogito animal; in hoc sensu idea homo et idea animal sunt, et idem actus diversi in mente cogitanda. Contendimus autem minime repugnare unam ideam contineri alteri, ^{quoad} representationem; potest enim una idea significare aut representare id omne, quod altera significat; Sic E. O. idea homo significat id omne, quod animal significat; ergo idea animal quoad significationem aut representationem continetur in idea homo; et valet haec propositio: homo est animal. idea est simplex, ergo neque representativa una potest in altera contineri.

D. a. quoad naturam suam sive entitativa sumpta. C. a. quoad representationem sumpta seu objectiva n. a. et C. entitas idea est actus animae in hoc sensu idea est aequae simplex ac anima; idea quoad representationem est objectum in mente representatum; in hoc sensu idea potest esse composita sic in exemplo idea homo; haec idea representat, ens, substantiam, vivens, sensitivum, rationale, animal. ergo idea homo debet spectari, et complexio variarum idearum, quae ideae hominis partiales vocantur.

ergo idea merito ratione objecti dicitur
Composita.

23.

in flatis ad. idea predicati major est
idea Subjecti; ergo non potest in illa
Contineri.

D. A. idea predicati major est et ten-
tione C. A. Comprehensione, N. A. M.
Comprehensio sunt omnes ideas vel omnes
proprietales, quas idea Comprehendens
representat aut Continet; et tentio,
sunt omnes ideas vel res, in quibus idea
est tendens, Continetur. Jam Certum est,
ideam predicati majorem habere exten-
sionem, in propositione affirmative
Comuni, quam Subjectum; predicatum
enim non solum Subjecto, sed etiam
aliis rebus Convenit: uti in hac
propositione: Petrus est homo.

predicatum, homo non solum Subjecto
Petrus sed etiam adhuc Convenit,
non minus autem constat, predica-
tum habere in ejusmodi propositione
minorem Comprehensionem, quam Sub-
jectum; Continet enim pauciores ideas
aut proprietates, quam Subjectum,
uti in hac propos: Petrus est homo.

Petrus Continet omnes proprietates,
quas Continet predicatum homo; pro-
terea Subjectum Petrus Continet adhuc
illas proprietates, quibus Petrus Con-
stituitur Petrus; id est individuum,

28.
29.

et quibus ab aliis hominibus differet, has
omnes predicatum homo, non continet;
ergo predicatum continet pauciores
proprietas, quam subiectum; ergo
habet minorem comprehensionem, ergo
poterit in subiecto contineri.

in flatis stis repugnat extensionem
majorem contineri in extensione
minori; a quo predicatum habet ex
tensionem ^{magis} majorem, ergo repugnat
predicatum in subiecto contineri.

S. M. predicatum habet majorem
extensionem, sed non extra propositionem.
C. m. intra propositionem
n. m. et C. potest extensio idea dupli-
ci modo intelligi, vel radicaliter vel
actualiter; Extensio radicalis est illa
proprietas, quam habet idea ut possit
de pluribus dici, hac extensione idea
numquam potest spoliari; illa numquam
potest restringi aut imminui, est
itaque immutabilis sicut essentia rerum,
hanc predicatum conservat etiam in ha-
propositionem; Est enim illi intrin-
seca essentialis. Si in hac propositione:
homo est animal, vox animal signi-
ficat illas omnes proprietates, quae possunt
esse etiam a bruto convenire,
hoc extensio radicalis non impedit,
quo minus predicatum animal conti-

neatur in homine; nam homo
 eodem sensu atque et iisdem ratio
 nibus, animal est, quo sensu et
 quibus et rationibus, brutum vocatur
 animal. essentia autem actualis
 sunt omnes ides, aut res, de quibus
 idea essentia dici potest. Circa pro-
 dicatum animal potest dici de pluri-
 bus rebus, quam homo; hinc extra
 propositionem essentia animalis major
 est, quam essentia hominis, aff. infra
 propositionem hoc predicati animal
 essentia debet restringi ad exigen-
 tiam subjecti homo. Debet igitur
 animal in propositione suae tantum
 prout se essentia ad subjectum
homo; et quo Consequitur, in propo-
 sitione affirmante Comuni, predicatum
 nunquam sumi secundum totam suam
 extensionem seu universaliter, aff.
 tantum secundum partem extensionis
 seu particulariter. hinc sensus propo-
 sitionis superioris, non est: homo est
 omne animal; sed homo est aliquod
 animal

in statibus 4to, valet haec propo. ^{certa} aliz
 quod ~~animal~~ animal est homo; atqui idea
 predicati non continet in idea sub-
 jecti, ergo hoc non requiritur.
 Nota. in haec propositione quae inversa
 est, predicatum non est homo, licet
 ad loco ponatur. illud enim predicatum
 est, quod de altero dicitur, jam vero

26.) non homo de animale, verum animal
de homine dicitur, ergo animal
est predicatum; atqui & idea animal
continetur in idea homo, ergo etiam
in hac propositione predicatum continetur
in subiecto. animal in homine
missatis 5to licet ~~partes~~ ~~metaphisice~~ con-
tineatur, non tamen valet hac propo-
sitis, ~~homo~~ ^{homo} ~~est~~ ^{anima} ~~partes~~; ergo licet
idea predicati contineatur in subiecto
non tamen ideo valet propositio.
Def. n. c. potest aliqui duplici
modo in altero contineri aut physice
aut Logice seu representatiue
agimus 5ta de comprehensione Logica
que in eo consistit, quod una idea res
representet in omne, quod alia ideo
etiam representant. idea que plura
representat vocatur totum metaphisice
cum vel idea totalis; ideo, quas idea
totalis representat aut continet, vocan-
tur partes metaphisice vel ideo
partiales; ut unum possit de altero
predicari, debet esse illius pars meta-
phisica, vel esse illius idea partiar-
lis, vel in illis representatione contineri;
in hac solo sensu dicimus
predicatum debere in subiecto contineri.
Mirum igitur non est non valere propo-
sitionem. homo est h anima

anima enim est pars phisica hominis 27.
non metaphisica; anima est idea
totalis et disparata cum homine
non vero idea illis partialis; anima
continetur in homine phisice, sicut
janua in Domo, sicut pars in toto.
ut autem possit de homine predicari
debet in hoc idea homo contineri
Logice, id est debeat idea homo
representare animam, atque est
falsum consequens, et antecedens.
in patris Glo. sit hoc propositio;

Petrus est doctus; atque hoc propositio
potest vera esse, et tamen
predicatum non continetur in subiecto,
ergo hoc non requiritur.

D. m. non continetur essentialiter C. m.
non continetur per accidens, n. m. et c.

Potest predicatum in subiecto contineri
essentialiter et per accidens,
essentialiter continetur, si exprimit
naturam vel proprietatem, quia sub-
iectum carere non potest; sic in hac
propositione: homo est animal, predi-
catum continetur in subiecto essen-
tialiter, quia animal exprimit natu-
ram hominis; sine qua proprietate homo
non posset subsistere. predicatum conti-
netur per accidens in subiecto, quando
exprimit proprietatem, quia subiectum
carere potest. sic in hac propositione.

28

Petrus est Doctus. predicatum in sub-
jecto continetur per accidens hypothesi
quod Petrus sub doctrinam Empiricam
venit. potest enim Petrus Carere
haec proprietate Doctus; hinc non
essentialiter ipsi convenit;

inflatibus 4ma. ergo etiam valet
istae propositio: Petrus est Doctri-
na. fals

Q. Sequelam. propositio ista indicaret
Doctrinam spectare ad naturam Petri,
quia diceretur esse idem cum Petro;
atque hoc falsum est. perfectiones
enim aut variables, non sunt de
natura rerum Creaturarum; ergo non
possunt de illis in abstracto affirmari;
bene autem in concreto, quia, si ter-
minus concretus, affirmatur de subiecto,
non forma, sed subiectum formae
unitur et idem diffinitur cum subiecto
propositionis. In hac propositione:
Petrus est Doctus sensus est Petrus
est subiectum seu res possidens per
accidens doctrinam; unde sequitur
non doctrinam, sicut idem esse cum
Petro, sed subiectum possidens; illud
enim solum idem diffinitur cum subiecto
propositionis, quod exprimitur in recto.

infallibilis & valet isthaec propositio.
Deus est iustitia. ergo etiam altera.
Petrus est doctrina

29.

C. a. n. c. De natura dei est, omnes
Compleri perfectiones; ergo omnes per-
fectiones sunt deo essentiales, ergo
omnes cum illo inefficantur; et hoc
Deus est iustitia, bonitas, miseri-
cordia & quinimo quoniam Deus fons
et origo est omnis perfectionis, omnis
iustitiae, omnis salutaris, Sic potest
Deus est ipsa iustitia, ipsa bonitas est.
quod rebus creatis minime convenit.

infallibilis. Quo iuxta nostram regulam
quolibet propositio affirmans foret
identica, atque haec absurdum, ergo ab-
surdum est regula nostra.

In M. propositio identica est illa, in
qua subjectum et predicatum idem, eodem
modo, iisdemque terminis significant,
ut: gladius est gladius, talis sane pro-
positio illeptica est et infalsa; regula
nostra ejusmodi propositiones nec
exigit nec suffert. licet enim predi-
catum et subjectum debeant idem signi-
ficare, non tamen illud significant
eodem modo, iisdem verbis. Sic in hac
propos. homo est animal animal quidem
nihil significat, quod non etiam sig-
nificet homo; ergo aliquo sensu idem
significat.

30.

verum homo plus significat, quam
animal; propterea terminus homo et
animal ~~non~~ ^{non} alias in nobis ideas
excitant; ergo licet predicatum et sub-
jectum aliquo sensu, idem significant,
illud tamen non exprimunt eodem mo-
do, aut iisdem terminis. in propositione
eodeo definita, ut: homo est ani-
mal rationale. ubi predicatum et
subjectum omnino idem significant,
predicatum tamen alio modo; illud expri-
mit ac subjectum; predicatum enim
evoluit ideam homo per duas alias,
quarum una significat proprietates
communes, ut animal, altera proprie-
tates differentiales, ut rationale,
ergo licet iuxta regulam nostram
predicatum et subjectum debeant
aliquo modo aut plane idem significare,
propositio tamen non erit
identica

objicitur 2do predicatum non potest
contineri in subjecto, secundum totam
comprehensionem suam. ergo altera
pars regule falsa est.

Or a. Contrarium patet ex probatione.
in spatio probando antecedens. si idea
predicati continetur in subjecto, secundum
totam suam comprehensionem,
predicatum simul foret ac tota pars,
falsum Conf. ergo ant.

33.

D. M. foret simul totum et pars
sub diverso respectu Q. foret
simul totum et pars, sub eodem respectu
M. M., D. m. falsum est predicatum
simul esse totum et partem, sub
eodem respectu, C. m. falsum est
predicatum esse simul totum et partem
sub diverso respectu n. m. et C.
predicatum potest spectari vel reale
ad ideas quas continent, vel reale ad
subjectum in quo continentur; sub
uno respectu est idea totalis continens
alias ideas partiales, seu est
totum metaphisicum habens partes
metaphisicas, ut: Animal quod
continet ideam, vivens, sensitivum,
substantiam, ens; respectu quarum
vocatur idea totalis vel totum.
Sub altero respectu predicatum est
idea partialis subjecti, quia unam
alteramve illius proprietatem representat;
et ideo illius pars metaphisica
vocatur, ut: animal quod respectu
hominis proprietates representat commu-
nes; ergo in hac propos. homo est
animal predicatum quidem simul
pars et simul totum, sed in diverso
sensu, et sub diverso respectu.

Scholium. Regula hoc admonet om-
nes, ut a calumnia, mendacio, et
quocumque iudicio erroneo sibi Caveant,
nec unquam de re quacumque loquar

2
D.F.
nuntiandi nisi quod Certo, norimk eidem
rei Compellere.

Regula 2da propositionis

Est valeat, ^{affirmantis} propositio affirmans essentia
predicati debet proportionari essentia
tioni, Subjecti.

C. idea predicali nec pluribus nec pau-
cioribus inesse debet, quam idea sub-
jecti; ergo essentia predicali debet
essentia Subjecti proportionari. p. a.
Non debet pluribus inesse, alias plura
de Subjecto affirmarentur, ut in
haec propos. homo est animal. Si animal
de homine diceretur prout etiam
inest Equo; Equus posset de homine
affirmari, absurdum Conseq. non debet
paucioribus inesse; alias non conveniret
omni Subjecto, ut in eadem propos.
homo est animal. Si animal se non
essenderet ad Bestium, eo ipso quod
Bestus homo est, predicatum animal
Subjecto homo non conveniret; ergo
ut valeat, propositio affirmans, essentia
predicali debet proportionari
essentia Subjecti. unde sequitur
essentiam predicali in propositione
affirmante debere resprimi; et pro-
dicatum sumi particulatim.

Obijcies in haec propos. homo est animal
rationalis. essentia predicali non

negatione uel et non proportionatur
essentiae subjecti; aliquid hoc propos.
ualeat. ergo ut ualeat propos. affirmas
non requiritur, ut essentia predi-
cati proportionetur subjecto.

Dr. M. hoc propos. homo est animal
rationale, est propos. definitiua;
aliquid in omni propos. definitiua, et-
sentia predicati est aequalis essentiae
subjecti; ergo illi proportionatur.

P. m. in omni propos. definitiua
predicatum debet omni subjecto et
soli subjecto convenire. Si in hac
propos. homo est animal rationale
predicatum singulo homini et soli
homini convenit; ergo essentia predi-
cati in propos. definitiua est eadem
ac essentia subjecti.

De regula propos. negantis.

Regula prima.

ut ualeat propos. negans ab idea sub-
jecti, excludi debet idea predicati, non
quidem secundum locum suam comprehen-
sionem. p. si idea predicati non
excludatur a b idea subjecti; idea predi-
cati in idea subjecti representaretur.
ergo ut ualeat propos. negans, idea
predicati debet excludi ab idea subjecti.
p. c. ut ualeat propos. negans debet
predicatum cum subjecto disconvenire,
ergo non debet in illo representari.

35.

hinc sequitur in propos. necesse predicatum
 et subiectum scilicet esse duas ideas
 totales, ut homo et equus vel duo
 idea partiales dispartate, ut voluntas
 et intellectus.

p. secunda pars. Comprehensio predicati
 sunt omnes eius proprietates; atque
 ut valeat propos. negans, non requiritur
 ut excludatur à subiecto, secundum
 omnes proprietates; ergo neque secun-
 dum totam comprehensionem suam.

p. m. ut predicatum subiecto discon-
 veniat, sufficit, ut vel una proprie-
 tas predicati subiecto non conveniat,
 sic in hac propos. homo non est brutum
predicatum brutum disconvenit cum sub-
 jecto, non quia brutum ens est, sub-
 stantia, vivens, animal ~~est~~; sed quia
 irrationale est, quae proprietas homini
 non convenit; ergo ut predicatum à
 subiecto excludatur, non debet excludi
 secundum omnes proprietates suas, sed
 unica proprietate. Ceteris identifficatis
 sufficit ut totum predicatum non ex-
 cludatur de subiecto.

Solvuntur objectiones.

Obiicit. repugnat ideam ab altera
 excludi; ergo non valet regula ^{1ma} ~~2da~~.
Q. d. ut idea dicatur alteram excludere,
 satis est unam non esse alteram
 nec representare idem, quod altera
 representat; atque iam vidimus, ideam
 unam non esse alteram. res patet

unam ideam posse representare aliud
quid, quam altera, et quo Consequitur 359
unam ideam ab altera posse excludi du-
plici sensu imo formaliter, et re-
presentative, sic idea hominis et idea
lapidis sese excludunt.

in partes imo. Si hoc propos. negans vera:
intellectus non est voluntas; atqui
predicatum non excluditur à subiecto;
ergo valet propos. negans, licet pro-
dicatum non excludatur à subiecto.

ann. propos. et N. m. intellectus et volun-
tas significant quidem eandem ani-
mam et sunt illius, ideae partiales,
sed non inde sequitur, voluntatem
contineri in intellectu aut vice versa.
idea in intellectu representat alio modo
et consequenter aliud objectum melius
propter, quam idea voluntas; volun-
tas enim representat animam prout
potentem velle, intellectus autem illa
representat prout potentem intelligere.
Iam vero intelligere et velle, sunt diver-
diversa; ergo predicatum voluntas modo
diverso, representat à subiecto intellectus; ergo
predicatum voluntas excluditur à subiecto
in partes et quo conveniunt uni tertio,
conveniunt inter se; atqui intellectus
et voluntas conveniunt animae; ergo
conveniunt inter se; ergo voluntas
non excluditur ab intellectu.

96

C.M. D. m. voluntas et intellectus Con-
 veniunt uni animo, sub aliqua ra-
 tione. C. sub omni ratione N. m. et C.
 intellectus et voluntas prout significant
 animam, Conveniunt animo; In quantum
 autem intellectus significat animam
 prout intelligere volentem; et volun-
 tas significat animam, prout velle
 potentem, in her se et in anima
 minimi Conveniunt, et hoc sensu
 intellectus et voluntas spectantur,
 dum sumuntur tamquam idea par-
 tiales animo, parro actionia in
 majore Conducunt verissimum est
 in rebus mathematicis, ut sonat
 equalitatem aut similitudinem;
 ad Logicam autem non nisi per abusum
 extendi potest; in Logica enim non
 agitur de propositione equalitatis
 aut similitudinis, sed de ipsa identitate
in par olio licet janua Continetur
 in domo tamen vera est hoc propof.
domus non est janua; ergo ut vera
 sit propof. negans, predicatum
 non debet extendi de subiecto.

N. Suppos. ant., quod scilicet janua Con-
 tineatur in domo Logice, ut enim
 janua hoc sensu in domo Continetur
 deberet idea janua esse ideam partialis
 idea domus; atqui fallum Conf. ergo
ant. p. m. ut idea janua esset idea

partialis idonus, debet sub aliquo respectu
suum totum representare; atqui nunquam
suum, sed semper tantummodo partem
representat; ergo non est idea partialis
suum; ergo in suo non continetur
Loydie, ergo revera à suo excluditur
instans. At saltem predicatum debet excludi
etiam secundum totam comprehensionem
suum, p. a. in propos. affirmante se pro-
dicatum, debet contineri in subjecto
secundum totam comprehensionem;
ergo in propos. negante debet excludi
secundum totam comprehensionem.

D. C. Disparitas est, in affirmatione
debet esse omnimoda convenientia inter
predicatum et subjectum; sicutur enim
esse idem; ergo predicatum debet contineri
in subjecto secundum omnes pro-
prietates suas, alias omnimoda affir-
matio erit falsa. in negatione re-
quiritur tantum ut predicatum non sit
idem cum subjecto; iam vero unica pro-
prietate diversa iam efficit, ut predi-
catum non sit idem cum subjecto, ergo
non requiritur, ut omnes proprietates
predicati sint diversa à subjecto; quare
non debet excludi secundum totam Com-
prehensionem suam.

Ut valeat propof. negans, predicatum
debet de Subiecto excludi, secundum
totam extensionem suam.

C. ut valeat propof. negans de ^{subiecto}
excludi debet, natura predicati; ergo
tota ejus essentia, p. e. essentia
predicati sunt omnia illa, quibus inest
predicatum, et quae habent naturam
predicati; ergo si natura predicati
debet excludi, tota quoque essentia
debet excludi; ergo predicatum debet
excludi secundum totam extensionem.
Sic in hac propof. homo non est brutum
sensus est, non homo non est ullam
quodcumque brutum, vel homo est nul-
lum brutum; hinc fluit veritas, sed
lo observanda, scilicet predicatum pro-
positiones negantis debet semper esse
universale

Ad Ex his regulis bene intellectis manir-
feste sequitur, omnem propof. vera
esse aut falsam, quamvis veritas
hoc aut falsitas nemini inobscat.
Veritas propof. est ejus conformitas
cum objecto.

Objectum propof. duplex est aliud vor-
catur proximum, immediatum, intrin-

secum, proprie dictum, aliud vocatum
modum, extrinsecum, materiale; 39.
Cum enim mens nostra immediate
ideas inspicit, comparet, se illarum
convenientia, pronuntiet; idae illarum
habitu debent esse objectum iudicij
proximum, immediatum, menti intrin-
secum, et proprie dictum. quoniam
vero ideo res ipsas representant et
mentionibus hinc res ipsas et in minus
et iudicamus, res quoque nuncupantur
hinc objectum propof. sed remotum,
extrinsecum, materiale, in certa
temporis differentia existens.

Thesis.

Omnis propof. necessaria, aut vera,
aut falsa est.

P. omnis propof. aut conformis est objecto
suo, aut non; ergo omnis propof.
est aut vera aut falsa, p. a. omnis
propositio vel enuntiatio idearum
habitudinem talem, qualis est vel non;
si primum conformis est ad idem disformis.
ergo omnis propof. est aut conformis
aut disformis objecto suo; ergo omnis
propof. necessaria, aut vera, aut falsa est.
Solventur objectiones.

Obijcies imo, omni propof. veritas et
falsitas a sepe, vel ab epe possunt.
ergo neutra ipsi necessaria competit.
S. A. ratione sui ipsius C. ratione

objecti, n. a. etc. propos. vel judicium
 rationi sui nec erigit esse verum, nec
 erigit esse falsum; veritas hoc est qua
 loquimur non est proprietas judicii absolu-
 ta, sed tantum relativa ad objectum.
 iam vero sunt propositiones, quibus
 ratione objecti veritas nunquam ab-
 esse potest, tales sunt omnes propos.
 quae vocantur eterno veritatis; illae
 autem propos. dicuntur eterno veritatis
 quae ita vere sunt, ut nunquam po-
 tuerint esse falso; ergo à talibus
 propos. nunquam potest abesse veritas.
 ejusmodi propos. sunt: totum est majus
 sua parte, his duo quam quatuor.
 Deus est iustus, aliae quidem propos.
 ita vere sunt, ut potuissent esse
 falso his quidem veritas aut falsitas
 abesse potest; sed tamen alterutra
 necessaria convenit.

In illis vero. Veritas est falsitas sunt tunc
 contraria, ergo inter illas potest stare me-
 dium, consequenter tunc propos. nec vera
 nec falsa.

N. a. veritas et falsitas sunt duo
 dictoria; significant enim idem
 ac veritas est non veritas. videlicet
 autem brevi latum esse contraria
 inter et dictoria discrimen. Si
 in illis vero. Tunc propos. simul vero
 et falso; ergo etiam propos. nec vero

nec falso.

42

D. A. in sensu diverso C. in eodem sensu N. A. et C. dantur proposi, quod duplicem patiuntur sensum, in quorum uno vero sunt, in altero falso tales propos. equivocis. Distingueda sunt et admittenda in sensu vero et rejicienda in sensu falso. talis propos. vix jussus salvabitur; sensus primus est, illi etiam, qui jussi sunt timendum adhuc habent, ut falsi fiant et hic sensus est verissimus, sensus alter est, illos fieri salvos, qui vix jussi sunt, qui sensus falsus est et illepidus. Sunt denique propos. quae sensum patiuntur directum sensumque reflexum; in uno poterant veram esse, in altero falso. ad quem admodum dari non possit propos. quae nec vera nec falsa sit, sic quoque non datur propos. quae simul in eodem sensu nec vera sit nec falsa.

inprobabilis et probabilis propos. probabiles nec verae sunt nec falsoe; ergo tales dantur. N. A. propos. probabilis illa est, quae in se quidem aut vera est aut falsa, sed cujus veritas aut falsitas nobis manifesta est, et quibusdam tantum rationibus debiliioribus nos afficit, talis propos. est nocte rubens. Colum Erat indicat esse serenum.

propos. Dubio nec vera nec falsa sunt; ergo Santur.

N. A. etiam propos. Dubio in se vera aut falsa sunt, quamvis ipsa veritas nobis non affulcat; Dubium, probabilitas, Certitudo se tenent subsistunt in mente nostra, que dubitat, que Conjicit, que Certa est, non vero in propos. ipsis, que in se Dubio vocantur, dum illarum veritatem ignoramus; Probabiles dum quibusdam ex rationibus judicamus esse veras, Cerse dum tantis, tam manifestis rationibus nobis motescunt, que nobis tollunt Dubium. in falsis Olo. propos. promissive et pratico nec vera nec falsa sunt.

N. A. propos. promissive sunt, quibus aliquid promittimus aut voluntatem nostram manifestamus; propos. pratico vocantur, que debent aliquid efficere. jam propos. promissive vere sunt, si, qui promittit eo momento mentis est stare promittis; seus erunt falso.

in falsis Olo. saltem propos. de proteritis aut futuro nec vera nec falsa sunt.

C. A. Falso propos. non habent objectum, ergo nec vera nec falsa sunt.

43
On. a. objectum aliud remotum est
aliud proximum. istae propos. habent primum
objectum proximum quod adhuc presens est,
et sunt ideo subjecti et predicati, ut in
haec propos. de proterito. Christus est
mortuus. ideo Christus et ideo mortuus
sunt actus presentes in illo qui audit
aut facit, ejusmodi propositionem, eo-
dem modo in sequenti propositione de
futuro. antichristus nascetur. ideo
antichristus et ideo nascetur versantur
in mente illius, qui talem propositionem
audit vel facit.
imo jam vero diximus, ideas esse objectum
propriam, et immediatum iudicii, ergo
propos. de futuro et proterito habent
objectum proximum.

vero habent quoque objectum remotum
existens in aliquo temporis puncto pro-
terito aut futuro. ut enim propositio vera-
bilis, debet res existere eo tempore,
quo per ideas representatur existens;
ergo res, quae ut proterita represen-
tatur, debet fuisse; et res, quae ut
futura representatur, debet futura
esse, ergo objectum remotum propositionis
de proterito debet proteritum esse et,
propositionis de futuro debet futurum
esse; ergo propositiones de proterito et
futuro habent objectum summum intrinsecum
et extrinsecum.

44

objicies 2do si veritas aut falsitas
propositionis necessario Competerent;
propositio semel vera nunquam potest esse
falsa; et sic vicissim, atque falsum Conf. ergo. An.

N. m. omnis propositio vel est in materia
necessaria, ut Circulus est rotundus; vel
in materia contingente, ut Petrus est
doctus. atque in utroque casu semel
vera, non potest falsa et vicissim
ergo propositio vera non potest transire in
falsam. p. m. si propositio in materia nec-
cessaria semel vera et falsa fieret, deberet
illius objectum mutari. v. g. Circulus
non amplius deberet esse rotundus.

atque in materia necessaria omnis
mutatio est impossibilis; natura enim
rerum sunt immutabiles; ergo propositio
in materia necessaria semel vera,
non potest fieri falsa et vicissim.

propositio in materia contingente semel
vera, etiam fieri nequit falsa, quam-
vis enim res contingentes sint muta-
tioni obnoxiae; tamen nulla res con-
tingens potest eodem temporis puncto
esse talis et alia. v. g. repugnat eodem
temporis momento Petrum esse doctum
et non doctum, pluviam eodem in
loco cadere et non cadere; atque propositio
in materia contingente semper
idem temporis momentum respicit,

45
quia tempus est pars predicati; ergo
semel vera, numquam potest fieri falsa.
Sic in exemplum: ~~Hodie~~ hodie facta est
Eclipsis. ut hoc propositio vera sit debet
illo die et hora, de qua questio est, fuisse
Eclipsis. ut autem ista postmodum fieret
falsa deberet eodem illo die et hora, in
qua verum fuit dicere, esse Eclipsis, non
fuerit Eclipsis, atque impossibile est
ut verum sit dicere eadem hora fuit Eclipsis
et eadem hora non fuit Eclipsis;
ergo impossibile est propositionem in
materia contingenti semel veram trans-
ire in falsam.

in falsis imo. hoc propositio Christus natus
olim erat vera, hodie falsa, ergo de vera
transiit in falsam.

N. A. ut hoc propositio sicut omnis alia in
materia contingenti maneat eadem, debet
ad idem tempus referri, in talibus enim
propositionibus, tempus est pars pro
predicati, ergo si tempus mutatur; mutatur quoque
predicatum nec eadem manet propositio,
ut igitur propositio superius allata maneat
eadem, debet ad idem tempus referri.
hoc modo intellecta vera adhuc est, si olim
vera fuit, falsa autem est, si olim fal-
sa fuit. si illius sensus est, fuit Christus

46;

nascetur post annum urbis Condita.
2548. olim fuit falsa et hodie ^{huc} ~~græ~~
falsa est. si illius sensus est et fuit
Christus post tempora prophetarum
nascetur, anno urbis Condita 754
vera est et fuit.

in falsis 2do veritati propos Contingen
tis succedere potest falsitas, ergo
se vera potest falsa fieri.

N. A. ut veritati succederet falsitas,
deberet eadem propositio pro eor
dem tempore ideas debite ~~met~~
non debite enuntiare, et res deberet
eodem momento talis et non talis
esse, atqui absurdum est. ergo ar.

in falsis 3tio albetini parietis
succedere potest niger ~~et~~, ergo
a pari, ~~et~~ veritati potest succedere
falsitas. C. A. N. C. latissima pars pa
rietas est tempus, non est pars Consi
tuens, parietis; paries enim idem
est diverso et diverso tempore, unde imo
momento potest ~~esse~~ albus esse, altero
tempore niger, atq. tempus est pars
predicati. in propositione contingenti,
si igitur tempus diversum est, diversum
erit predicatum et tota propositio

ergo propositio ad diversum relata tempus, non manet
eandem, ergo non potest, sicut paries,
primo tempore esse vera, et altero tem-
pore falsa.

in falsis 4. ergo propositionem contingenter
veram e niter et, propos. eterno veri-
tatis, nullum erit discrimen. falsum Cont.

N.M. haec duo propositiones Cont.
a se differant. propositio eterna
illa est, quae ita est vera, ut nunquam
solvatur esse falsa. haec nullum
tempus exprimit; ante, supra, extra,
post, omne tempus vera est, ut
Circulus est rotundus. propositio contin-
genter vera ita quidem semper vera
fuit, est, et erit, ut omni tempore
solvatur esse falsa, haec semper
exprimit tempus, et ad aliquod tem-
poris punctum referri debet, quia
significat rem in aliqua temporis
differentia existentem, ut Petrus est
doctus.

De modo se quantitate

Quantitas Propositionis quantitas est etiam
subjecti, unde si subjectum uni-
versale est, propositio dicitur universalis
ut omnis homo est mortalis.
si num. universale dicitur est prope omnis
est nullus, videmus jam universale
aliud esse distributivum aliud collectivum

48.
si Subjectum est omnibus formal sumptis
Conuenit, propositio est uniuersalis Collec-
tiua. si Subjectum omnibus Conuenit
seorsim sumptis, est propositio uniuersalis
distributiua.

Propositio particularis uocatur, si
habet Subjectum particulare, ut
aliquis homo est doctus.

propositio singularis est que habet
Subjectum singulare, ut Cicero fuit
Consul remuneratus.

latum discrimen est inter propositionem
particularem et singularem, prima
habet sensum vagum, altera sensum
fixum et determinatum.

Quoties Subjectum nullâ extensionis
notiâ, efficitur, propositio inde
uocatur indefinita, ut Circulus
est rotundus, gallus est leuis. Iste
propositiones pro natura rerum modo
uniuersales, modo particulares sunt.

¶ Obis.

Quotuplex sit propositio.
Propositio tam ratione materia, quam
ratione forma est multiplex.
materia propositionis uocatur Subjectum
et predicatum, forma propositionis est
ipsa enuntiatio uel modus enuntiationis

Numerus unus
Quodplex sit ratio materia

49.

ratione materia vocatur simplex,
Completa, Composita.

Imo propositio simplex est Cujus Subjectum
et predicatum uno termino consistit,
ut, Deus est omnipotens.

Ad. propositio Completa ea est, Cujus
aut Subjectum aut predicatum, aut
utrumque est terminus Complexus.

E. O. Deus iustus est limandus.

Propositio Completa ^{vocatur} resolvitur in duas,
quarum una principalis, altera incidens
hoc incidens potest vel explicans esse
vel Determinans; si pari est Determinans
si rationem continet, Cur in propositione
principalis, ut homines virtutem
Colentes sunt Deo grati: sensus est
homines, qui virtutem Colunt, sunt
Deo grati. propositio: homines sunt
Deo grati, vocatur principalis; altera:
qui virtutem Colunt, vocatur incidens;
et quoniam hoc exprimit rationem
Cur homines Deo grati sint, vocatur
Determinans. si propositio incidens habeat
rationem non continet, vocatur explicans

50. ut Alexander magnus fuit filius philippi
Regis macedonum. sensus est, Ale-
xander qui dicitur magnus, fuit filius
neque enim Alexander fuit filius
Philippi, qui fuit magnus.

Ad veritatem propositionis Completae
requiritur, ut principalis et incidens
sint vera; quod si sola principa-
lis sit vera, tum debet negari
suppositum: E. g. perfidus Cicero amara
exagitavit Antonium. negari debet
suppositum, Ciceronem fuisse perfidum.
hoc enim incidens: qui fuit perfidus,
est falsa.

Hic propositio Composita pluribus aut
subjectis aut predicatis, aut utrisq;
constat, hoc dividitur in Copulativas,
disjunctivas, Conditionales, Causales,
exceptivas, exclusivas, discrepivas,
relativas, Comparativas et et alias
quas numerare & loqui foret

Propositio Copulativa illa est quo plura
subjecta aut predicata Conjungit per
particulas: et, atque, nec, non,

Ad veritatem hujus propositionis requiritur

ut omnes propositiones in quas resoluta,
sunt vera. Sic vera est sequens: vir-
tus et scientia ornant hominem.
Contra falsa est istae: virtus et
divitia sunt necessario ad assequendam
beatitudinem.

Sic.

Propositio Disjunctiva illa est, quo sub-
jecta aut predicata disjungit per
voculas aut, vel est

At hujus propositionis veritatem requiri-
tur, ut partes sibi immediate se opponant
tur, ut vel dies est vel nox. Con-
tra falsa est istae: Petrus vel flavus
est viduus.

Propositio Conditionalis illa est, quo
constat ex duabus propositionibus, quarum
una vocatur Condicio, et incipit, per
si, quando ; altera vocatur Condi-
tionatum.

ut vera sit haec propositio debet inter antec.
quod continet Conditionem et Conseq,
quod exprimit Conditionatum, esse
quodam Collectio, ut si quis bene se
gesserit per totam vitam, a Deo remunera-
bitur; Contra falsa est sequens: si
Cometes apparuerit Caudatus, bellum

imminet orbi,

Propositio Causalis ea est, quae non tantum exprimit convenientiam predicati cum subjecto, sed pro vera causam addit, Cur inter se convenient. ut vera sit ista propositio debet vera esse principalis, debet vera esse altera, quae causam continet, debet illa causa esse vera ratio, Cur predicatum convenient subjecto, ut Deus, quia verax est non fallit, Contra falsa est sequens Petrus, qui nullas propositio divitias iustus est; quamvis Petrus et dives et iustus sit

Propositio Discretiva est, Cuius partes junguntur sibi per voculas, seu. lamem, verum etc.

ut vera sit haec propositio debent omnes partes vera esse, debet inter illas esse quaedam oppositio, ut Cupis datus fure seu laborem refugis, Contra falsa est sequens: Galli sunt leves, sed jurare amant,

Propositio relativa est, quae dicit ordinem

ad aliud, & ubi thesaurus tuus ibi est Cor lum;
qualis vita, talis mors; quantum in pie
fuit in deliciis, tantum erit in hor-
rentis.

63.

ut vera sit hoc propositio debent omnes
partes esse vere, et debet vera esse
relatio, hinc falsa est sequens: quantum
punitur paricida, tantum quoque risor
suo homo.

Propositio exceptiva est, quo constat, particuli
prole nisi, ad veritatem huius requiritur,
ut vera, sit propositio primaria, ut verum
sit, quod accipitur, ut illud quod accipitur
ad propositionem generalem spectat, hinc
vera est sequens: omnes perter b. v.
in peccato concepti sunt. hinc falsa
est omnes oratores graeci proles Cicero,
nem fuisse Eloquentes.

Propositio exclusiva illa est, quo continet
particulas, solum tantum.

ut vera sit talis propositio, requiritur
ut, ante in quas resolvitur sint vera,
ut solus Deus est aeternus, sensus est
Deus est aeternus, et nullus alius est
aeternus; falsa est contra sequens: solus
homo est mortalis, sensus enim est
homo est mortalis, et nihil aliud mortale

64.

Propositio Tenique Comparativa plura
inter se comparat, et alteri alterum
proferat, ut vera sit hoc propositio,
Nebel predicatum utriusque rei compar
ratis convenire aut disconvenire prout
dicitur. Eo germania major est gallia,
vera est, quia magna est gallia, ma
na est germania, et huius extensio
superat extensionem gallie. falsa
est sequens: gallus ~~gravior~~ gravior
est hispano.

Numerus 2us.

Quotuplex sit ratio forme

Ratione forme propositio absoluta vocatur,
modalis et apposita.
absoluta illa est que tantum predicatum
affirmat aut negat in subiecto,
nihil aliud addendo, ut ira, furor bre
vis est.

2do. propositio modalis enuntiat pro
dicatum subiecto, convenire aut discon
venire certo modo, quem exprimit; ut
Circulus est necessarium rotundus.
ad veritatem ejusmodi propositionis
requiritur, ut predicato conveniat
aut disconveniat, eo quidem modo

quo enuntiatur; hinc falsa est sequens.
Circulus est contingenter rotundus.

55.

His Propositione opposita vocatur illa,
quae cum altera pugnat affirmando,
quod negat, vel negando quod affirmat
vel autem propositiones inter se pugnent
in primis necessarium est, ut eodem
subiecto consentiat ut Praedicato.

• Potest una precise negare, quod altera
affirmat; potest etiam plus dicere
quam ad alteram refellendam requiritur;
unde duplex nascitur oppositionis
species, quarum prima vocatur Con-
tradictio, altera Contrarietas.

Propositiones igitur Contradictoriae
vocantur illae, quarum una precise
negat, quod altera affirmat; et non
plus dicit, quam quod requiritur ad
alteram falsificandam, ut Petrus est
doctus, Petrus non est doctus; omnis
homo est iustus, non omnis homo est
iustus.

Duplici modo itaque Contradictio potest
vel enim una propositio universalis
est, et altera particularis in numero
singulari, vel ambo sunt singulares.

Contrario autem propositiones triplii
modo formari possunt, vel enim ambo

56.

sunt generales, ut: omnis homo
est doctus, nullus homo est doctus;
vel una est generalis et altera
singularis, ut omnis homo est doctus,
Petrus non est doctus, vel una est uni-
versalis et altera particularis in nu-
mero plurali: ut omnis homo est doctus
aliqui homines non sunt docti.

Quaestio nunc oritur, utrum veritas
simul possit ambabus Contradictoriis
aut Contrariis Competere. Sit igitur
Propositio prima.

Propositiones Contradictoriae
nequeunt esse simul verae aut falsae
p. Propositiones Contradictoriae sunt,
quae eodem subiecto eodemque predicato
constant, et quarum una praedicat
quod ad alteram repellendam requiritur.
atque tales propositiones neque nequeunt
esse simul verae aut falsae, ergo
p. m. si possunt simul esse verae,
ergo affirmatio et negatio de eodem
respectu simul esse verae; ergo
affirmatio et negatio sunt absurdum
C. et A. ut in his propositionibus Petrus
est doctus. Petrus non est doctus, si
ambae esse verae, Petrus esse doctus

57.
A non esse verum, esse et non esse
idem simul esse, et non esse, atque
haec omnia repugnant, ergo non possunt
simul esse vero.

ut simul falso essent deberet dari
remedium utramque falsificans, atque
praecise dicit quantum requiritur ad
alteram falsificandam, ergo nequeunt
esse simul falso.

inde fluit ex veritate unius semper
posse Concludi falsitatem alterius et
viceversa.

Solvuntur objectiones

Obiicit 1mo Subjectum in Contradictio-
nis non potest esse idem; ergo falsum
suppositum haec assertio.

M. A. Propositiones Contradictoriae in-
ter se ita pugnant, ut ex veritate
unius sequatur falsitas alterius;
atque nisi eodem Subjecto Consparent
id sequi non possent, sic in his proposi-
tionibus: omnis homo est animal ratio-
nale, aliquis asinus non est animal
rationalis: ex veritate primo non
sequitur falsitas secundo; quia non
conspant eodem Subjecto,

in suo Subiectum omnis homo
 sensum habet determinatum et Sub-
 jectum alicuius homo habet sensum
 indeterminatum; ergo in propositionibus
 contradictoriis, quarum una est univer-
 salis et altera particularis requirit
 esse idem Subiectum.

D. C. Nequid esse idem Subiectum
 quoad extensionem & quoad significa-
 tionem vel Comprehensionem. Terminus
omnis homo et Terminus
alicuius homo, habent eandem Compre-
 hensionem et significationem. Scilicet
 naturam humanam et omnes
 ejus proprietates; alicuius homo sig-
 nificat idem ac omnis homo, nisi
 quod voce alicuius indicet ^{extensionem} ~~comprehensionem~~
 homo tantum sumi particulari-
 ter non vero universaliter; igitur
 Termini alicuius homo et omnis homo
 sunt idem Subiectum ratione sig-
 nificationis, non vero ratione ex-
 tensionis; extensio tamen alicuius homo
 contineri debet in extensione omnis
homo.

in q. do Sunt hae Contradictoriae.
 omnis Civis est Civitas, alicuius Civis
 non est Civitas. Subiectum omnis

Civis, et Subjectum aliquis Civis non sunt : 59.
idem, ergo manet difficultas.

N. C. ut Subjectum universale et par-
ticulare sint idem, debet idem manere
sensus; atqui in propositionibus allatis
non manet sensus idem; in prima enim
sensus est collectivus, quia omnis
Civis simul sumptus constituit Civi-
tatem; in secunda sensus est distributi-
vus, Consequenter propositiones allatae
non sunt contradictoriae; hinc mirum
est quod ambae esse veras.

N. D. Nam verum debet contradictio
inter propositionem universalem Collec-
tivam et particularem, quam valet
inter propositionem universalem distribu-
tivam et particularem, ergo nulla.

N. A. in propositione universali
distributiva et particulari idem est
sensus, eadem significatio, ac proinde
idem Subjectum; sed in his propositionibus
omnis homo est animal rationale, aliquis homo

Subjectum utrobique significat eandem ^{non est anim} naturem
humanam, prout omnibus aut
alicui inest. in propositione autem
universali Collectiva, et particulari non
est idem sensus, eadem significatio,
igitur non est idem Subjectum, ut in
his propositionibus: omnis miles est ^{eritus}

60
aliquis miles non est exercitus; Sub-
jectum in prima significat Collectionem, ^{militum}
in secunda unum militem; ergo
significatio et Subiectum non manet
idem, ergo non sunt Contradictoria.

Obijcies et Propositiones Contradictoriae
possunt simul esse verae, aut simul falso.
ergo falsa est Thesis. p. a sunt istae
Contradictoriae: omne animal fuit in
arca noe, aliquot animal non fuit in
arca Noe; atqui sunt ambo verae;
ergo Contradictoriae possunt esse
ambo verae.

Ad. Suppos. majoris, illas esse Contradictorias.
ut enim forent Contradictoriae, debet
^{res}
in utraque manere idem sensus, atqui hic non
manet. p. m. sensus primo est omne
genus animalium, vel ad omniere
animalium fuit aliquot in arca Noe.
in secunda sensus non est: aliquot genus
animalium, sed aliquot animal non
fuit in arca Noe, igitur diversus est
sensus; primus vocatur Suppositio
pro generibus singulorum, istus est Suppo-
sitis pro singulis generum.

in pmo sint fo Contradictorie: omnis
miles aliquando excubias agit, aliquis
miles aliquando non agit excubias; aliquid
ambo sunt vero, ergo ambo Contradic-
torie possunt esse vero.

CL

M. suppositio majoris. haec propositiones sunt mo-
dales, propter vocem aliquando; jam
vero suppositio modalis affirmans, non solum
hunc affirmat predicatum de sub-
jecto, verum etiam modum, quo predicatum sub-
jecto convenit; ergo propositio negans
non tantummodo debet negare predicatum
de subiecto, sed propositum modum
quo predicatum dicitur sub-
jecto convenire; hinc negatio debet cadere in
modum, et vocula non debet modum
procedere, sic ut propositiones allatae
sint Contradictorie, ita debent sonare:
omnis miles aliquando excubias agit,
aliquis miles non aliquando excubias
agit. alias ambo propositiones erunt
affirmantes, sensum enim primum est,
est tempus, ^{Cum} omnis miles excubias
agit; sensus secundus est: est tempus
cum aliquis miles non agit excubias;
jam vero est tempus et iterum est tempus
sunt proposita affirmantes; ergo nisi vox non
proponatur voci aliquando propositiones
istae non erunt Contradictorie

62.

inst 2do ha sunt contradictoria, omnis
homo est justus, aliqui homines non
sunt justus, atqui ambo possunt esse
falso. saltem contradictoria possunt
esse ambo falso.

MM. ut essent contradictoria deberet
secunda propositio dicere, quam tunc requiritur
ad primam refellendam, atqui plus
dicit; ut enim prima refellatur, suffi-
cit unicum esse hominem non justum,
ergo dicendo aliqui homines non
sunt justus, plus dicit, quam requiritur;
ergo non sunt contradictoria.

Inst. 3. Sicut ipse contradictoria,
omnis homo est justus, Petrus non
est justus, sunt contradictoria.

N. C. secunda iterum nimium dicit;
ad imam, enim refellendam sufficit
dicere, aliquis homo non est justus.

inst 4to Ergo contradictoria erunt, Petrus
est justus, aliquis homo non est justus,
atqui possunt ambo esse vere, ergo
contradictoria possunt ambo esse vere.

MM. secunda propositio non satis dicit
ad primam refellendam, nam ut falsum
sit Petrus est justus, non sufficit

Sicere aliquis homo non est iustus.
aliquis homo enim non necessarius ad
Petrum referatur.

63.

in se solo sunt hae Contradictoriae.

Solus Petrus est iustus, Solus Petrus
non est iustus; atqui amba possunt
esse falsae, ergo Contradictoriae possunt
amba esse falsae.

Non hae propositiones sunt exclusivae
et debent resolvi, et resolutione autem
patet, non esse Contradictorias.

Sensus primus est: Petrus est iustus,
et nullus alius est iustus. Sensus secundus
est: Petrus non est iustus et omnis
alius est iustus. iam vero licet haec duo:

Petrus est iustus, Petrus non est iustus
sunt Contradictoriae, tamen duo alia:
nullus alius est iustus, omnis alius
est iustus sunt Contrariae, et non
Contradictoriae; ergo propositiones exclusivae
in objectione allatae, et quae ex his
Contrariis constant, etiam non sunt
Contradictoriae. ut autem Contradictoriae
fierent deberet addi ita solari: non
solus Petrus est iustus.

64.

in p^ota Sint illo Contradictorio
omnis philosophus in omni universitate
est sapiens. aliquis philosophus in omni
universitate non est sapiens, atque
omnino pro ponunt esse falsa.

MM. illo propositiones non sunt
Contradictorio, ut enim esse Con-
tradictorio; deberent Termini univer-
sales distributiva, in ea propositione
mutari in particulares et dici
aliquis philosophus in aliqua universita-
tate non est sapiens, nam ut prima
propositio falsa sint, non requiritur
ut in singula universitate est Philos
Philos sapiens; sufficit hanc
reperiri in aliqua quacumque uni-
versitate.

in p^ota Sint ergo ho Contradictorio
omnis homo servans omnia mandata
salvabitur. aliquis homo servans
aliqua mandata non salvabitur,
atque pro ponunt esse vera; ergo Con tradictorio
pro ponunt esse vera.

M. Supp M. esse Contradictorias, ut
enim Contradictorio forent, deberet
manere idem verborum sensus in utroque;
atque non manet; sensus enim idem est
omnis homo servans totam Collectionem

68.
mandatorum salvabitur. et sensus
222. aliquis homo servans tantummodo
aliqua mandata; atqui certe collectio
omnium mandatorum, ad aliqua
tantum mandata non habent eum
sensus. ergo propositiones allate forent
contradictoriae, si da debet ita finire
aliquis homo servans omnia mandata
non salvabitur. Termini enim universa-
les collectivae nec debent nec possunt
in particulares mutari.

in quo sunt propositiones contradictoriae:
nullus oculus est necessarius ad videndum,
aliquis oculus est necessarius
ad videndum; atqui ambo possunt
esse vero aut falso.

D. m. si sensus mutetur C. si idem
manet sensus N. m. et C. si sensus
est, nullus oculus determinate sumptus
est necessarius ad videndum, vera erit
haec propositio, quia sinister non est
necessarius possumus de terra, videre;
non debet possumus sinistra videre,
ergo neuter determinate sumptus
est necessarius ad videndum. in hoc
sensu vera est universalis negans et
falsa particularis affirmans; quod si
in affirmante sensus foret, aliquis
oculus indeterminate sumptus, aut
debet aut sinister, vera quidem foret

66.

non autem essent Contradictorio,
quia sensus mutaretur.

in §. 9. quoque duo Propositiones Con-
trario possunt esse falsa, ergo et
duo Contradictorio.

C. A. N. C. in Contrario una Propositio
plus dicit, quam requiritur ad alteram
falsificandam; ergo Propositio Contra-
ria nimium repellens, poterit an-
te quos veritatis limites excedere,
poteritque dari Propositio media utramque
repellens; ut: omnis homo salvatus
est ab aquis diluvii, nullus homo
salvatus est ab aqua diluvii.

Propositio hoc media Solus Noe Cum
Cum sua familia salvatus est,
utramque precedentem falsificat.
atque in Contradictorio talo medium
dari non potest, quia una præcipue
dicit, quantum ad alteram repellendam
requiritur.

Asertio 2da.

Propositiones Contrario nequeunt
esse simul vero, possunt tamen
esse simul falso in materia Contingenti.
P. Propositiones Contrario sunt, quæ eor-
dem predicato eodemque Subiecto Constant

atque tales non possunt simul esse
vero, alias affirmatio et negatio
de eodem et sub eodem repleta forent
simul vera, absurdum est.

si Contrario possunt esse simul vera
etiam simul vera essent Contradictoria
aliqui hoc repugnant.

p. III. Sicut hoc Contrario omnis homo
est doctus, nullus homo est doctus, atque
si ista vera essent, vera quoque forent
Contradictoria sequentes: omnis
homo, est doctus, aliquis homo non
est doctus. nam si verum est dicere
nullus homo est doctus, a fortiori
verum erit dicere, aliquis homo
non est doctus. ergo si Contrario
essent vera, vera quoque forent Con-
tradictoria.

p. 2da Pars. in materia contingenti
potest predicatum a quibus convenire
et a quibus disconvenire, ut: doctus.
ergo falsam erit illud affirmare de
omnibus aut negare de omnibus; ergo
propositio universalis affirmans et
propositio negans erunt false, ut: omnis
homo est doctus, nullus homo est doctus.

in materia autem necessaria, ubi pro-
dicatum cum omnibus convenit, aut omnibus
disconvenit, una est Contrarius, una vera

8.

sit et altera falsa.

Soluntur objectiones

objicies.

Propositiones Contrario nequeunt esse simul vere in quacumque materia; ergo neque simul falso.

N. E. propositiones Contrario, si ambe essent vere, verificarent Contradictorias, aliqui Contradictorio non possunt esse simul vere. p. M. Si ipse Contrario omnis homo est doctus, nullus homo est doctus, simul essent vere, pariter vero essent Contradictorio, omnis homo est doctus, aliquis homo non est doctus; ergo si Contrario essent vere, Contradictorio quoque forent vere. At Contrario possunt false esse, quin Contradictorio falsificentur: sic potest hoc proferri:

Nullus homo est doctus, falsa esse; et illa: aliquis homo non est doctus, vera esse. ergo haec duo Contrario: omnis homo est doctus, nullus homo est doctus, possunt false esse, quin sequentes Contradictorio sunt falso: omnis homo est doctus, aliquis homo non est doctus.

in summo. et dictis sequeretur: propositionem particularem veram posse contineri in universali falsa.

falsum C. ergo et an h.

M. m. Propositio particularis vera continetur
in universali licet falsa, non quidem
quia falsa est, sed quia universalis est.
sic in hac propositione universali falsa:
omnis homo est doctus, continetur se-
quens particularis, aliquis homo est
doctus, quae certa vera est; omnes propo-
sitiones particulares seu verae, continentur
in universali, quae ut vera sit,
non debet continere, vel unicam pro-
positionem falsam.

infall. 2do Propositio particularis vera,
continetur in universali vera, quatenus
vera est, ergo à pari, propositio
particularis vera continetur in uni-
versali falsa.

N. a. Propositio particularis vera Con-
tinetur in universali vera, quatenus
universalis est, equidem universalis
vera non potest continere particulares
falsas, sed ratio. Cur, propositio parti-
cularis quaecumque continetur in uni-
versali quaecumque, est, quia continens
est universalis.

Caput 3° hium.

Si mens ex iudicio uno alterum
infert, dicitur discurrere; vocatur
haec operatio, ratiocinatio, argumenta-
tio, utrumque fieri potest interius id est

10 in mente vel exterior, id est disputando cum
alio.

Sunt vario argumentationum species, inter quas locum sibi principem
inducit syllogismus; propria species
sunt sequentes. inductio, et
exemplum, sorites, dilemma, syllogismus
epigramma.

Imo. inductio est argumentatio, qua
post enumerationem partium, Con-
clusio sequitur inferitur universalis:
ut aqua gravis est, ignis gravis est,
aer gravis est, terra gravis est,
ergo omnia elementa sunt gravia.
Sub vera sit hoc argumentatio, debet
Enumeratio partium esse vera, et
adequata.

Exemplum est argumentatio, qua unum
et alio simili evincitur, ut: avaritia
perdidit judam; ergo et te avaritia
det. huc spectant plura argumenta
que rhetorica exponit.

Sorites ita ex pluribus propositio-
nibus coalescit, ut semper predica-
tum precedentis fiat subiectum sequentis,
donec subiectum primo propositionis,
et predicatum ultimo jungantur;
ut: avarii multa desiderant, qui
multa desiderant, multi erant, qui
multis egent, vivunt inquieti,

qui vivunt inquieti sunt miseri, ergo
avaritiam sunt miseri.

ut valeat brites Simulo propositiones
sint vera, itaque maneat verninorum
sensus.

4to. Dilemma dicitur argumentatio corrupta,
quia adversarium, quidquid Concesserit,
quasi duplici Cornu ferit. tale erat ar-
gumentum, quo Sul machometanus Omar
dixit Comburi ^{oposita} bibliothecam alexandrina,
que hodie volumina, ut per se men-
sura, balneis calefacientis in tota
hac imensa et deficiis defluente,
Civitates suffocavit, dicens, vel in
nostra alectano legitur, quidquid hi
libri continent vel non, si primum
superflui sunt, si secundum inutiliter
sunt, ergo Compurantur.

ut valeat dilemma inter utramque
ejus partem non debet medium.

5to. Syllogismus est argumentatio bin-
tus constans propositionibus, quarum una
major, altera minor, tertia Conseq-
vel conclusio, ut. omne Cogitans est
Spiritus; atqui anima hominis Cogitans,
ergo est Spiritus.

si una ex his propositionibus deest, seu
major seu minor, syllogismus truncatus
est, et Enthymema vocatur.

A Constat duabus partibus, quarum una
vocalur ant. et altera Con.

quid requiratur ad veritatem Syllogismi
reponitur ~~veritas~~.

Def. Epicheirema est Syllogismi species
cujus majori aut minori aut utriusq. ad-
iungitur probatio, vocatur quoque Syllo-
gismus oratorius; ut: Spiritus est immor-
talis; caret enim partibus que ei sol-
vantur. atqui anima hominis est spiritus;
est enim Cogitationis Capax, ergo anima
hominis est immortalis.

In omni ratiocinio Sedulo Distinguentia
sunt Consequens et Consequentia. Con-
sequens est propositio ulla, que ex
precedentibus que antecedens vocatur,
et in Syllogismo premissa sonant.
deducitur. Consequentia est vis et
modus inter antecedens et Consequens;
est autem hoc vis ipsum iudicium illativum
quod exprimitur vocula ergo. ut in hac
argumentatione: Deus est summum bonum
ergo est amandus. prima propositio ante-
cedens est; et que deducitur altera, que
Consequens est, et vocula ergo Consequen-
tiam exprimit. potest vera esse Consequen-
tia, falsum tamen Consequens et vice
versa, ut in hoc ratiocinio: homo est
asinus, ergo irrationalis. Consequens ergo
irrationalis homo est; falsum est, Consequen-

715
lia tamen vera est, quia si homo esset
asinus, quod antecedens sperit, Consequeretur
illum esse irrationalem. in sequenti
ratiocinio: Alexander magnus imperium Per-
sorum evertit, ergo fuit res Macedonum.
Consequens verum est, sed quia nexus nullus
est, falsa erit Consequentia. quotiescumque
antecedens et Consequens vera sunt, falsa
autem Consequentia, argumentatio dicitur
valere ratione materiae, quae materia
in ratiocinio semper sunt propositiones
inde spectatae, non autem ratione formae
quae in ratiocinio est, debita Terminorum
et propositionum dispositio, quod si vera
est Consequentia, falsum autem Consequens
argumentatio dicitur valere ratione formae
non autem ratione materiae; at au-
tem bona sit et vera logica, debet et ra-
tione formae et ratione materiae esse vera.

Aliud adhuc Consequens inter et consequen-
tiam notatur, Consequens duplicem potest
sensem pati, Consequentia numquam
hinc sequitur numquam posse distinguere
Consequentiam; hoc enim vel est actus men-
tis, unum ex altero inferens; quoniam
autem nullus actus mentis equivocus
est, etiam numquam distinguere potest,
vel Consequentia spectatur prout expressa
per voculam ergo; jam vero hoc vox in
ratiocinio semper habent eundem sensum;
ergo Consequentia nullo modo distinguere potest.
Consequens autem, quia terminos habetquivo-

74.

cos, vel qui duplici sensu intelligi
 frequenter distinguitur ut vo. vapores
 ascendunt; ergo sunt leves. Ita respon-
 detur; Distinc. Cons. sunt leves relative
Con. C. et Conseq. quia in hoc sensu est
 aliquis nexus inter antecedens et Consequens
 sunt leves absolute n. Con et Consequens
 quia in hoc sensu nullus est nexus inter
 antecedens et Consequens.

Semper valet argumentatio ab actu
 et potentia quia actus potentiam supponit,
 ut. Christus pro nobis mortuus est,
ergo potuit mori, numquam autem in
 rigore valet argumentatio a potentia
 ad actum, ut. Caelus potest libenter
studere, ergo studet. in ratiociniis
 negativis optime proceditur a potentia
 ad actum; quia si potentia negatur
 a fortiori negatur actus, si valet
 istud ratiocinium: puer septennis non
potest portare ducentos libros, ergo
non portavit.

Non autem valet argumentatio nec
 ab actu ad potentiam, potest enim
 quis habere potentiam, quin, acat, si
 non valet ratiocinium sequens: Judas
non est conversus ad Christum, ergo non
potuit reverti.

Finis cuiuscumque ratiocinii est ut
 veritas, que inter duas ideas non satis
 apparet mediante, idea tertia clarius

illucescat. hinc finem — ut Tyro phi-
losophus assequatur questionem seu par-
tem rei, de qua agitur, bene intelligan-
tur argumentum & inventum seu termin-
um & medium, tertio instituat comparationem
cum subjecto et predicato.

Jam dicimus inter argumentationem
eminere Syllogismum, de cujus natura
regulis, diversisq; speciebus tribus arti-
culis tractabimus.

Articulus I

Quid sit Syllogismus.

Syllogismus est argumentatio tribus
constans propositionibus, ita dispositis, ut
una ex aliis duabus inferatur, prima
propositio vocatur Major, que plerumq;
continet cum termino medio majus ei-
us extremum, quod est predicatum Conclusionis.
altera vocatur minor, que plerumque
continet terminum medium cum minori
extremo. tertia vocatur Conclusio et illius sub-
jectum et predicatum vocantur extrema.
Due priorres frequenter premises nominan-
tur, quia Conclusionem procedunt. et his jam
patet in Syllogismo quoque tres terminos esse
quorum duo vocantur extrema, et alter, qui
in qualibet premissa cum uno extremo
reperitur terminus medius dicitur. ab istarum
propositionum et terminorum totum Syllo-
gismi artificium dependet.

Quamvis in usu Comuni, in Conversa-
tionibus et Disputationibus, etiam Civilibus,
quamvis in libris, non mediocri merito
occurrant et tolerentur Syllogismi,
regulis vero Tradentis non admodum
conformes illos tamen omnes fir-
mamus ubi cuncta ad Veritatem et
severos juris apices revocamus.

Regulis autem Tradendis duo elucet
axiomatica, quorum unum spectat Syllo-
gismos affirmativos, id est, quorum
Conclusio est affirmans; alterum
Syllogismos negativos, id est, quorum
Conclusio est negans.

Axioma primum.

Si idea prima continet secundam, et
tertiariam, etiam idea prima conti-
nebit tertiam. idea prima vocatur Subjectum
Conclusionis, seu minus est extremum; idea
secunda vocatur terminus medius, id est
ille, qui assumitur ad probandam
convenientiam Subjecti et predicati
Conclusionis. idea tertia est predicatum
Conclusionis seu majus est extremum.
hinc sensus est axiomaticus: Si Subjectum
Conclusionis continet terminum medium,
et hic continet predicatum Conclusionis,
etiam Subjectum Conclusionis continet

177.
predicatum.
In exemplum probetur Petrum esse
animal, habet ^{suas} ideas Petrus et
animam, inter quas convenientia demon-
stranda est, assumendum est medium de-
monstrationis, quod erit idea homo
quae continetur in idea Petrus et
continet ideam animal, hinc sponte
sequitur syllogismus affirmativus: Pe-
trus est homo (id est idea prima continet
secundam) atqui omnis homo est ani-
mal (id est idea secunda continet tertiam)
ergo Petrus est animal (id est idea
prima continet tertiam)

Cautiona admodum, si idea prima continet
secundam et hoc excludat tertiam, etiam
prima excludat tertiam.
Expositio eadem est axiomatis primi.
In exemplum probetur virtutem non
esse spernendam, habemus duas ideas,
virtutis et spernendi, assumendum est
medium, quod in una idea continetur
et secundam excludat, hoc idea media
poterit esse utile et omnia, hinc
spontе sequitur syllogismus, virtus ad
omnia est utilis (id est idea prima
continet admodum) atqui quod utile est
non est spernendum (id est idea secunda
excludit tertiam) ergo virtus non est
spernenda (id est idea prima excludit
tertiam).

Quicumque syllogismi his axiomatis

40.

non sunt avarate conformes, respuuntur.
Dantur à logica. ipis axiomatis
superfluius modo regulas, quæ licet
vulgo numerentur octo, nullo tamen
incomodo sed maximo Titonem emo,
lumento ad tres revocantur, quarum
prima est: in Syllogismo sint tres
termini.

explicatur. non possunt pauciores
nec plures inesse, quam tres, non
pauciores quia debet probari Con-
venientia vel disconvenientia dua-
rum idearum per aliquam ideam tertiam
ergo non possunt pauciores quam
tres adesse termini. non plures
nam, debet probari Convenientia
vel disconvenientia duarum idearum
nam si duas alie adhuc adhiberentur
posset tertia convenire cum prima
et quarta, convenire cum secunda; aliqui
hoc modo nec convenientiam nec
disconvenientiam subiecti et predicati
conclusionis seu duorum extremorum
probari etur; hinc non valet iste
Syllogismus: Petrus est homo,
aliqui asinus est brutum, ergo
Petrus non est asinus.

Contra hanc regulam peccant omnes
Syllogismi, quibus ^{quatuor} ad a parte cuboculle
habent tres terminos.

Regula eda.

Ed.

Conclusio non latius patet quam promissa.
Expositio. Sensus regulae est, nullum
terminum debere in conclusione repe-
riri, qui non sit in promissa;
nullum debere esse universaliorem
quam fuit in promissa; nihil
denique debere dici in conclusione
quod non fuerit dictum in promissa.
Conclusio enim deducta de promissa
ergo debet in illis contineri; atqui
si quid novi diceret, si quem terminum
novum aut universaliorem contineret,
ipsa conclusio in promissa contineri
requireret, majus enim in minore,
universale in particulari non
continetur; ergo conclusio non latius
patet quam promissa

regula ista non
Terminus medius saltem semel sit
bis particularis.

Expositio. Cum terminus medius semel
in majore et semel in minore re-
currat debet saltem semel universalis
esse ut semper idem terminus ma-
neat. nam si bis esset particularis
semel posset Petrum et semel
Paulum significare, siq. diversum
haberet sensum et duplex evaderet
ergo forent quatuor termini

82. quod est contra imam regulam,
ergo terminus medius non sic bis
particularis.
objicies.

Solvuntur objectiones.

Valeat hic syllogismus: Aristoteles
et Plato sunt philosophi; atqui
omnes philosophi amant sapientiam;
ergo aristoteles et plato amant
sapientiam; atqui in hoc syllo-
gismo plures sunt quam tres termini;
ergo valeat syllogismus in quo sunt
plures quam tres termini.

Ad. Suppos. Arg. syllogismum esse simpli-
cem, de quo solo hic agimus, syllo-
gismus allatus est, compositus, qui
debet resolvi in duos: nempe
Aristoteles est philosophus, atqui omnis
philosophus amat sapientiam; ergo
Aristoteles et Plato est philosophus;
atqui omnis philosophus est quoniam
autem syllogismus sic resolutus
conformis est regule valeat ubique.

in sublimo. atqui etiam in hoc syllogismo
Plato est philosophus, atqui omnis
philosophus amat sapientiam, ergo
Plato amat sapientiam. Sunt
quatuor termini scilicet Plato,
philosophus, omnis philosophus, amans
sapientiam.

In subsumptione in laudato Syllogismo
 tres tantum sunt Termini; nam omnis
 philosophus est aliquis philosophus sunt
 idem terminus quoad significationem
 aut comprehensionem. sed sunt aliquo
 sensu idem quoad extensionem, nam
 extensio omnis continet extensionem
aliquis. id quod jam exposuimus in
 Contradictionis. si in Syllogismo laudato
 in ista edo si in Syllogismo laudato
 terminus medius est bis particularis
 non val foret duplex, ergo a pari
 duplex est, dum semel est univer-
 salis et semel particularis.

M. C. et paritatem. si terminus me-
 dius est bis particularis potest
 diversa significare, ut: aliquis homo
est doctus, atqui aliquis homo est
indoctus; ergo aliquis doctus est indoctus.
 terminus medius aliquis homo in
 maiore et minore necessario
 supponitur pro diversis hominibus. sed
 si semel est universalis et semel par-
 ticularis non potest pro diversis suppo-
 nere, quia extensio universalis
 continet omnes extensiones particulares

in ista valet hic Syllogismus? omnis
homo est amirabilis, atqui omne ani-
mal est sensitivum, ergo lepus
est sensitivum. atqui lepus est
 quatuor termini ergo valet Syllogismus
 in quo sunt quatuor termini a.

M. valet in forma Saepe dicta,
C. in forma Priete dicta N.
 Syllogismus obiectus aliquo sensu lo-
 terari potest, quia licet conclusio
 contineat terminum Saepe, qui non
 continetur explicite in praemissis
 continetur tamen implicite, sub
 termino omnis homo. in rigore tamen
 non debet admitti quia conclusio
 debet esse, ergo omnis homo est
 sensibilis.

Sine Quam ridiculus est Syllogismus
 in quo terminorum significatio
 mutatur, et duobus sequentibus,
 salis erit perspicuum. Nus est
 unica syllaba, atqui nus Casium
 comedit, omnis gallus ino mane
 cantat, atqui omnis parisianus
 est gallus, ergo o mane cantat.

Objicies Quaedam Syllogismus Quoniam
 electi sunt vocati, atqui pauci sunt
 electi, ergo pauci sunt vocati,
 atqui tamen peccat contra regulam
 2am, ergo Quaedam regula non potest
 admitti.

N.M. Syllogismus admodum vitiosus
 est, peccat contra regulam 1am,
 quia habet plures quam tres terminos
 vox enim vocati in maiori, habet
 sensum distributivum et in conclusione
 collectivum, ergo sunt plures termini
 peccat contra regulam 2am;

26.

sunt vero, tunc valet ratione materia
quod autem, non valet ratione forma
patet, si eadem forma retineatur
et alie propositiones ponantur, ut:
Nullus Angelus est homo, atqui omnis
homo est substantia, ergo Angelus
non est substantia; qui syllogismus
aperte vitiosus, est; et pro nihilo
enim, veris deducitur conclusio falsa,
quod omnino repugnat; et vero im-
pallidus non valet, eo ipso, quod ~~peccat~~ ^{peccat} ~~in~~ ⁱⁿ ~~con-~~ ^{con-} ~~tra~~ ^{tra} ~~ad~~ ^{ad} ~~hoc~~ ^{hoc} ~~con-~~ ^{con-} ~~tra~~ ^{tra} ~~regula~~ ^{regula}
Contra ~~ad hoc contra~~ ^{ad hoc contra} syllogismi negantis
idea enim prima que est angelus, non
continet eam, que est homo; peccat ~~ad hoc~~ ^{ad hoc} ~~con-~~ ^{con-} ~~tra~~ ^{tra} ~~regula~~ ^{regula}
~~est~~ terminus enim animalis in conclusione
est universalis, quippe predicatum
propositionis negantis, et in minore
est erat particularis, quippe predicatum
propositionis affirmantis, eodem modo sele-
gitur vitium syllogismi sequentis:
Tu non es Cicero, atqui Cicero est
homo, ergo tu non es homo.

in sab. 2o Non repugnat terminum
medium in una premissa esse parti-
cularem, et in altera universalem,
ergo etiam non repugnat, unum
extremum in premissis esse parti-
culare et in conclusione universale
MC disparitas est, una premissa

non debet contineri in altera, ergo
sine incommodo terminus medius in
una potest universalis esse et in
altera particularis. At conclusio debet
contineri in premissis, et quoniam
universale in particulari contineri
nequit, nihil debet in conclusione
universale esse, quod fuerat parti-
culare in premissis.

infectio sibi syllogismus. Sibi
homines sunt medici, atqui nullus
Angelus est homo, ergo nullus angelus
est medicus, valet syllogismus, et ter-
minus terminus in premissis parti-
cularis, in conclusione universalis est.

Adm. Syllg et amin et N. adam parte
minoris. Valet quidem hic syllogismus,

sed primo simplex non est; major
enim est propositio exclusiva, quae
debet in duas resolvi, sine hoc
syllogismus poterit in duas resolvi
quae erunt, homines sunt medici

De quibus syllogismus propositio aequiva-
lens in certa syllogismus a datus
ita debet enuntiari: nulla creatura
ab homine diversa est medicus, atqui
Angelus est creatura ab homine diversa,
ergo angelus non est medicus, ubi
videmus terminum medicus universa-
lem in conclusione etiam talem esse
in maiore; propositio enim exclu-
siva habet vim negativam. At illud

gantes, hinc comuniter dicitur et Iuan
bus promissis negantibus nihil sequitur.
In fab. 6to Silij ipse Syllogismus, a liquis
flos est tulipa, aliquos tulipa et rubera,
ergo aliquis flos est ruber, atqui
Certe, bonus est, et tamen, benignus
medius est bis, particularis, ergo regu
la via falsa est.

Nam quoad unam partem, ut valeat
Syllogismus non sufficit propositiones
omnes esse veras, sed debet conclusio
sequi ex promissis, atqui Syllogismo
laudato conclusio non sequitur ex pro
missis, quod patet si eadem forma
alteri materia applicetur, ut in se
quenti Syllogismo: aliquis gallus est
doctus; atqui aliquis galchus est ger
manus, ergo aliquis gallus est ger
manus, haec conclusio aperte falsa
non sequitur ex promissis veris,
ergo neque prior.

In fab 7mo sequens Syllogismus certe
verus est. virtus est laudabilis, atqui
vitium est vituperabile, ergo virtus
est vitium. atqui tamen hic Syllogismus
peccat contra regulas nostras, ergo
regulae nostrae non valent.

MM. Constat quatuor terminis, ergo
nihil potest Concludi, nam et eo, quod
suo Comparantur convenient aut eis
inconvenient cum duobus, non sequitur
illa inter se non convenire aut inconvenire

90.

unde syllog ^{precedens} sequens, tam parum
valet ^{quā} seq. homo est rationalis
atque animal est substantia, ergo
homo non est animal.

instab. 2°. Sit iste syllogismus:

aliquis homo est animal, atque
omnis homo est rationalis, ergo
aliquod animal est rationale; atque
certe valet hic syllogismus, quamvis non
sit conformis axiomati, ergo axioma
non potest admitti.

N. m. Germinus medius in hoc syllogismo
continet utrumque extremum, atque
est eo, quod utrumque extremum conti-
neatur in germine medio, non
sequitur a alterum in altero contineri;
sic licet animal continet intellectum
et voluntatem, intellectus tamen
et voluntas se non continent,
nec valet sequens syllogismus:

anima est intellectus, atque anima
est voluntas, ergo intellectus est
voluntas; igitur neque valet superior
syllogismus: homo est animal, atque
homo est rationalis, ergo, animal
est rationale; nam idea animal
non continet ideam rationalis, non
potest huius afferri illud axioma:
que conveniunt ^{inter se} tertio, tale enim

actio ma verissimum est in geome-
bria. admodum est ineptum in
arte syllogistica; licet ergo animal
et rationale conveniant uni tertio
nempe homini, non tamen conveniant
inter se.

Obiicitur multi syllogismi verita-
tem mentiuntur, quorum vitia regu-
lo nostra non delectant, ergo non
sufficiunt.

N. A. quicumque syllogismi videntur
continerere veritatem probabiliter, ut
sophisticis, sive ~~videntur~~ ad para-
doxismi ~~quod~~ re aut vocibus, aut rebus
adhibet, uterque valenti modus, per
actionata et regulas nostras dehe-
bitur.

in primo sit iste syllog. vit iusti
non salvabuntur, atqui iusti vit
iusti sunt, ergo iusti salvabuntur,
atqui huius vitium delectat nequit
iuxta regulas dadas, ergo.

Non syllogismus allatus plures habet
quam tres terminos. Sensus majoris
est: non iusti sunt vit salvandi;
sensus minoris est: iusti sunt vit rare
iusti, ergo sunt quatuor termini
scilicet, iusti, vit salvandi, iusti,
vit raro iusti.

92. ~~in fab. deo qui est Striburgi, non
est alibi, atqui Regens Francofurti
non est ha alibi, ergo qui est
Striburgi est Francofurti, atqui hic
syllogismus omnes observat regulas,
tamen non valet, ergo regula non
sufficiunt.~~

N. m. nec axioma nec regulas
observat. axioma enim syllogismi
decoantis exigit, ut idea prima
continet secundam, atqui in allato
syllogismo idea prima excludit se-
cundam, quia ambo pronipso sunt
negantes, ergo peccat contra axioma,
peccat quoque contra regulam
primam quia habet plures quam
tres terminos, quod apparebit si
ad formam simplicem reducatur,
ut: Regens Striburgi non est in
loco à Striburgo distincto; atqui
Regens Francofurti non est in
loco à Francofurto distincto; ergo
Regens Striburgi est Regens Franco-
furti, in hoc syllogismo aperte
sunt plures quam tres terminus, scilicet
habitans Striburgi, in loco à Stribur-
go distincto, Regens Francofurti,
in loco à Francofurto distincto,
in fab. 3. his sit Denique hic syllogis-
mus: Argentinenses sunt partim
Catholici, atqui tu

argentinensis ergo est partim Lutheranus
partim Catholicus, Certe falsus est hic
syllogismus et tamen regulis conformis
est, ergo regula non sufficiens.
n. m. quod conformis sit regulis, habet
enim quatuor terminos aut accuratius
terminus medius non est universalis
distributive, sensus enim majoris
est: argentinenses sicut sumpti sunt
et parte Catholici et parte Lutherani;
in minore, terminus medius argente-
tensis habet sensum distributivum
igitur terminus medius habet duplicem
sensum et equivaleat est duplex.

Articulus 3us.

Quod duplex sit syllogismus.

sicut propositio alia simplex est, ita
quoque syllogismus, alius simplex est,
atque continet propositiones simplices,
quales vidimus hactenus; alius com-
plexus, qui continet unam alteram
propositionem completam; talis syllogis-
mus est: Lex divina jubet conho-
rare reves; atque franciscus II. est
res, ergo lex divina jubet honorare
franciscum II. talis syllogismus faci-
te ad formam simplicem reducitur,
ita dicendo: omnes reves sunt et lex
divina honorandi; atque franciscus
II. est res, ergo II. est et lex divina

93.

94.

honorandus, hoc modo regula dato
Syllogismus Completis poterunt applicari

Alius Tenique Syllogismus vocatur
Compositus, qui unam alteramve
propositionem simplicem continet, res
tantum Syllogismus Compositos, nempe
Copulativum, Disjunctivum, et Con-
ditionalem examina bimus, quia Celere
raro occurrunt, et facile ad pro-
cedentes reducuntur.

Syllogismus Copulativus alius affirmans
est alius negans. affirmans ille est,
cujus vel major vel minor est propo-
sio est Copulativa, ut: omnes
sancti sunt felices; atqui apostoli
B. et P. sunt sancti, ergo Apostoli
B. et P. sunt felices.

Ad veritatem hujus Syllogismi requi-
ritur, ut Syllogismus in quos resolvit-
ur sint regulae dati sint conformes.

Syllogismus Copulativus negans est,
cujus major est propositio Copulativa
negans, ut: nullus potest deo et
manone servire, atqui judas servit
manone, ergo non servit Deo.

Ad veritatem hujus requiritur, ut
minor sit affirmans, alias ambo
promissa forent negantes, et quibus

nihil sequitur. hinc non valet
sequens syllogismus: nullus potest
servire Deo & Mamone, atqui
procius non servit Deo, ergo ser-
vit Mamone.

985

hic syllogismus revocatur ad formam
simplicem, si una pars majoris
Copulae si altera negatur, hoc
modo: nullus serviens Mamone
est serviens Deo, atqui Petrus
est serviens Mamone, ergo Petrus
non est serviens Deo.

syllogismus disjunctivus est, Cujus
Major propositio est disjunctiva, ut,
vel sol vel terra movetur, atqui sol
non movetur, ergo terra movetur.

ut valeat hic syllogismus, una
pars majoris in minori debet
servari, et altera in Conclusionem
mutari, vel una pars majoris de-
bet in minore mutari et altera
in Conclusionem servari, aut brevius,
ex negatione unius partis debet sequi
affirmatio alterius; hinc minor debet
esse negans, et Conclusio affirmans
ut in hoc syllogismo: vel pluit
vel non pluit; atqui verum est non
pluere, et ergo falsum est pluere, ut
hinc syllogismus reducitur ad formam
simplicem, major ejus debet fieri unius!

96

si ille syllogismus, C. vel vivit vel
mortuus est, atque ~~non est mortuus~~
ergo ~~non est mortuus~~ ^{est mortuus}; ita resobertur, nullus
mortuus est vivens, atque C. est
est vivens ergo non est mortuus.

Syllogismus Conditionalis est ille,
cujus Major Conditionalis est. haec
Major continet duas partes, quarum
una vocatur antecedens, et
continet Conditionem; et altera
vocatur Consequens, et continet
Conditionatum.

Ex antecedente vero, non potest
sequi Consequens falsum, quia Conseq.
continetur in antecedente, et falsum
vero contineri nequeat. hinc inter
argumentandum semper dicitur verum
aut antecedens, ergo et Consequens
nunquam

Ex antecedente falso, potest sequi
Consequens verum, quia propositio
particularis vera, in universali falsa
potest contineri; hinc inter argumen-
tando nunquam licet dicere verum
Consequens ergo et antecedens, neque
falsum antecedens ergo ante Consequens

97.
ut igitur valeat Syllogismus Con-
ditionalis, debent imo omnes propositiones
esse vero; debet quo in minori
affirmari antecedens et in in Con-
clusionione Conseq, vel debet in minori
negari Consequens, et in Conclusionione
antecedens.

Hinc valet Syllogismus Sequens:
si quis servat omnia mandata
salvabitur; atqui verus Christianus
servat omnia mandata; ergo salvabitur.

Hinc non valet sequentes: si S.
est usurarius est improbus, atqui
est improbus, ergo est usurarius

si Petrus non peccat salvabitur,
si omnis homo doctus est, Petrus
quoque erit doctus; atqui falsum
est omnem hominem esse doctum,
ergo Petrus non est doctus.

Syllogismus Conditionalis potest
reducii ad formam simplicem;
si major reddatur universalis;
hanc quoque regula superiores
poterunt ipsi applicari; in
exemplo si Syllogismus Sequens:
si pietas est ad omnia utilis,
est Colenda; atqui est ad omnia

H.
98.

omnia utilis, ergo est Colenda,
sic reducitur, omnia ad utile est
Colendam, atqui pietas est utilis
domnia, ergo est Colenda.

Caput 4um.

De Methodo.

Quamvis methodus non sit alia
mentis operatio ac discursus; si-
crepat tamen ab illo, quod methodus
sit modus quidam, quo mens sua
ratiocinia inter se connectit et
concatenat, ut veritates magis
abstrusas in lucem producat, non
inhibet sufficit loco menti bene
cogitare, recte judicare accurate
arguere; sed requiritur insuper, ut
apta argumentorum serie alia ex
aliis connectat.

Oritur hic triplex Quæstio, una
quoduplex sit methodus, una quoduplex
sit adminicula; alio quo sit ejus
regula. Articulus unus.

Quoduplex sit Methodus.

Veritatem vel discernimus ipsi, vel
alios docemus; hinc duplex est me-
thodus, prima vocatur analytica,
altera vocatur Synthetica.

Methodus analytica in eo consistit,
quod totum in suas partes reservatur,
ut videatur, ex quibus partibus et
qua ratione sit constructum, sic
cum resolvimus praxionem, in suas
partes in argumenta probantia
illustrata, in sententias figuras
et tropos methodo utimur analy-
tica. sic cum horologium resol-
vimus rotas a rotis separamus
laminas a laminis, spiras a spiris
seponimus, ita ut pars quolibet
ab aliis separata considerari possit,
Methodo utimur analytica; sic
cum ideam localem et singularem
in suas ideas partiales, et generatio-
res resolvimus, methodo utimur ana-
lytica, ut cum ideam Petri resolvimus
in ideam homo in ideam
animal rationale, in ideam sen-
sitivum substantia vivens ens

Methodus synthetica consistit in
eo, quod partes ad totum aliquod
componendum dirigit, sic cum
aliquo graduum & artificiorum recto-
rum a primis orationum elemen-
tis incipimus et exponimus in eo
quid sint tropi, quid figura, quid

sententia, quid Periodo, quid argumen-
ta, denique quomodo hoc inter se
sint varianda, et conuenienda, ut
major exinde amplificatio et
quoddam orationis Corpus exurgat
et hoc Methodus Synthetica est, dum
alium in primum logica, a primis
animo operationibus incipimus,
discutiendo perceptiones ab his
ad iudicia progredimur, et idearum
inter se conuenientias et discon-
uenientias examinamus, demum
artem iudicia et iudiciis inferendi
exponimus, et hoc Methodus Syn-
thetica est; quando geometriam
comunicamus a lris initium ducimus
a puncto Mathematico ab hoc
progredimur ad lineas. et his con-
flamus superficies, et quibus deus
constituimus corpora a partibus
transimus ad tota, a generalibus
ad singularia, et hoc methodus est
Synthetica.

Articulus vlt.

De adminiculis

Methodus ut scopum suum attingat
adhibet definitiones, divisiones, regu-

las Certitudinis, siue Credentia veritate, 101
lis et demonstrationes, quae omnia
cum una vocabula vocantur admi-
cula methodi.

Barae. Imus.

De Definitione.

Definitio in genere dicitur epe-
oratio naturae explicans id, quod in
questione versatur, si vocem signi-
ficatio explicanda est, erit Defini-
tio nominis; si natura rei
explicanda est vocatur definitio rei.
haec vel essentialis est et logica,
vel descriptiva et oratoria.

Definitio essentialis intrinsecas
et primarias rei proprietates
evoluit, dicitur etiam resolutio
ideae totalis in genus et differen-
tiam, E. O. Circulus dicitur figura
et equo rotunda, igitur idea Circulo
que totalis est resolvitur in ideam
figura, que genus est et ideam
ei equo rotunda, que differentia
est.

Definitio oratoria seu descriptiva
illa est, quae ad proprietates rei
accidentales et extrinsecas evoluit
qualis est illa, que nam definit, et
Colore, figura, magnitudine, loco

Tempore, vel quo rem definit per
causas.

ASSERTIO.

ut valeat definitio rei essen-
tialis, debet consistere in genere
proximo et differentia ultima,
quod omni et solo definito conve-
niat, et sic sit brevis et clara.

p. p. p. Definitio debet exponere
naturam et proprietates rei, ergo
debet consistere in genere proximo et
differentia ultima. p. l. proprie-
tates rei quae ejus naturam constituunt
sunt partim illi rei communes cum
aliis rebus, et partim illi rei pecu-
liares; atque genus proximum et
proximum omnes proprietates, quae aliqua
res habet communes cum aliis et diffe-
rentia ultima et proximum omnes
proprietates, quae rei sunt peculiares,
ergo cum definitio debeat exprimere
totam rei naturam, debet consistere
in genere proximo et differentia ultima.

p. p. p. Omne definitum vel omnino
indivisibile rei definito et solo
indivisibile rei definito habent
eandem naturam, ergo cum definitio
debeat exprimere naturam rei definito
debet solo et omnibus rei indivisibilibus

Convenire. E. O. Singulus homo et solus
homo habet naturam humanam;
ergo definitio explorans naturam
hominis debet singulo homini et
solum homini convenire, omni et solo
definitio convenire.

De pars Definitio non debet continere
verba superflua, ergo brevis est,
et adhibetur claritatis causa ergo videtur
esse clara.

Dices; si definitio esset resolutiva
ideo totalis in genus et differentiam
ergo idea definireretur et non res,
aliqui absurdum C. ergo ad ant.

J. M. Res non definireretur in se C.
non definireretur mediis illis

N. M. Veritas saepius jam repetita
et nunquam satis mentibus mediam
da, hoc est nos res ipsas non imedi-
ate intueri, nos nihil nisi in idea
cognoscere, mentem nostram imediate
semper ideis occupari, illas percipere
illud dijudicare, per illas et cum et
illis ratiocinari, quoniam, vero ideae
res nobis exhibent, mediis illis
mens videtur res ipsas cognoscere
definire, comparare, dijudicare et
Dices eto idea ens quoque definitur, aliquid
non potest resolveri in genus et differentiam.

ergo definitio non est resolutio in
genus et differentiam.

MM. Nihil claris nihil simplicius
est ente, ergo definire non potest
eodem modo res singulares animo
affectiones definire non possunt,
quia notiones illarum clares non
habemus, neque differentias intrin-
secas cognoscimus, hinc nihil rarius
definitione stricta, si veritables
mathematicas exprimus, ubi lucidissimus
definitionum campus aperitur.

Dico 2tio. Saltem stricta erit seq
hominis definitio, homo est animal
rationale, ergo definitiones stricte
non sunt ita rare.

Ad Ant hanc quidem definitionem
hominis admitterent omnes semperq
admitteremus, quia melior hactenus
allata nulla est; Platonica enim
hominis definitio potius est inepta
et imperfecta illius descriptio
essentia, que nequidem hominis
proprietas attingit, neque illum
ab aliis distinguit vocando enim
hominem animal in plume, si pes
illum nequidem a gallo & gallinibus
plumis ex utro discernit; idem potest
fieri iudicium de ceteris, que jam

facto sunt hominis definitionibus,
quare retinebimus Superius allatam
quamvis proinde non sit, nam nec
~~genere proximo nec~~ differentia ulti-
ma constat, non genere proximo
quia Deus popul & subis procul
plures species animalium rationalium
procreare, inter quas foret
homo; sicut procreavit plures species
animalium irrationalium, inter quas
una v.g. est equus, quemadmodum au-
tem equus male definitur, est ani-
mal irrationale, quia etiam a ferus
est animal irrationale, ita homo
imperfecte definitur animal ratio-
nale. De Divisione.

Divisio est distributio totius in
suas partes, hinc duplex est, quo-
suplex totum est.

Totum autem aliud est metaphysicum aliud
metaphysicum, prima^{um} et tramentem
cogitantem existit, et coalescit et
partibus reapse distinctis, ut domus
alterum existit per mentem et con-
stat partibus hancumodo per mentem
distinctis, ut idea homo que pro
partibus habet, animal et rationale.

Totum metaphysicum duplex est,
aliud vocatur actuale, et est idea
totalis, plures alias ideas continens.

106.

aliud vocata potentiale et est idea
qua ad plures alias se extendit,
seu in pluribus aliis continetur
hinc totum actuale est idea sumpta
secundum comprehensionem, et
totum potentiale est idea sumpta
secundum extensionem.

Totum potentiale quadruplici modo
dividitur primo in suas species,
sic substantia dividitur in spiritum
et corpus, substantia alia est spiritus
autem seu spiritus, alia est mater
rialis, et est corpus; 2do in diffe-
rentias, ut si animal dividitur in
rationale et irrationale, 3to in
diversas proprietates etiam accidentales
quo possunt convenire diviso, sic
corpus dividitur in quietem et motum
sic genus humanum dividitur in
nigrum et album; 4to ipso proprie-
tates accidentales dividuntur in
varia subiecta, quibus conveniunt
sic bonum dividitur in bonum
sensus et bonum rationis, sic dulce
dividitur in dulcedinem sacchari et
dulcedinem mellis.

A tertio.

ut valeat divisio, imo membra
divisa sint opposita, 2do immediata,
3to totum adequat,

P. prima pars. Iam totum dividitur 507
tota pars non debet esse altera, nec una
alteram continere, atque si membra
non sint opposita, erunt eadem aut
unum alterum continet, ergo ut
valeat divisio membra debent esse oppo-
sita; hinc non valet sequens divisio
terre in americanam, africanam, asian
Europam, et germaniam.

Prob. 2da pars. Si membra non sunt
immediata, sed debentur in divisione
ordo, aut membra non erunt opposita
ergo debent esse immediata, hinc non
valet sequens divisio Europa in rufiam
sacriam, daniam, norwegiam, angliam
imperium germanicum, bohemiam,
hungariam, italiam, duplicem siciliam
hispaniam, portugaliam, Normaniam
britanniam, cambriam, burgundiam
pro ultionis enim partibus debet
poni gallia.

Prob. 3tia pars. Si membra divisa
non adaequant totum, ergo divisio
aut plura aut pauciora habebit mem-
bra, quam totum divisum, ergo divi-
sio non est accurata distributio
in suas partes; quod tamen re-
pugnat naturae divisionis, ergo
membra totum adaequant, hinc non
valet sequens ^{anliqua} terra divisio,

108, in asiam, Europam et affricam.

Parag 31us.

De Criteriis veritatis.

Quamvis propositio quolibet aut factum
quodlibet, in se sit verum aut fal-
sum, hoc tamen veritas nobis non
poterit innotescere nisi per certas
regulas aut fontes sine quibus mens
nostra hallucinaretur semper, regula
istae aut fontes unde veritatem han-
erimus regulae Criteriis vocantur.
quibus omnes debemus nostras Cogni-
tiones, quidquid enim visum
aut sentiente percipimus, aut Cogit-
tando intelligimus aut sensibus han-
erimus aut ab aliis accipimus relata
unde ^{quod} ~~triplex~~ veritatis fons aperitur
scilicet: sensus intus et Effidantia
sensuum relatio et hominum crede-
ritas; non tamen, et quolibet
fonte eodem nobis de rebus Certi-
tudo promanet; sensus intus et
~~Effidantia~~ parum nobis Certitudinem
affert, id est tanta, quo nequidem
timeat errorem; sensuum relatio tam
Certos nos reddit, ut non nisi per
miraculum falli possimus, quo

Certitudo phisica vocatur; hominum au- 109
toritas pro diverso gradu, diversimode
nos certos reddit

Regula ima.

De sensu intimo.

Per sensum intimum intelligimus
illum, quo nobis consci sumus reru
quae in anima nostra peraguntur;
hic sensus alio vocabulo Conscientia
phisica seu Testimonium Conscientiae
vocatur; hic sensus nihil aliud est
quam reflectio in animo nostrae
affectiones, seu potius hic sensus
nihil aliud est, quam affectio nobis
innolescens, vel sui sensum faciens,
E. O. soleo hoc affectio sui sensum
nihil facit et hic sensus, quo colore
sentio, vocatur sensus intimus.
Cogito Circulum, hoc cogitatio sui
sensum mihi facit, hic sensus, quo
cogitationem sentio, vocatur sensus
intimus; unde patet sensum intimu
tanquam modo modis renuntiare et essentia
animi nostrae ejusque affectionem

Aperitio.

Sensus intimus parit certitudinem
metaphisicam et essentia mentis
nostrae ejusque affectionem.

B. Certitudo metaphisica ea est, quae nec
quidem errorem timet, a miraculo, atque

talem certitudinem parit Sensus intus,
 de essentia ejusq. affectionum, ergo
 parit certitudinem metaphisicam,
P. m. quidquid mens intus sentit
 illud ne per miraculum quidem fallere
 potest. atqui mens sentit essentia
 sui affectionum suarum, ergo ne
 per miraculum quidem hic Sensus
 fallere potest.

P. C. M. Ne per miraculum quidem
 fieri potest, ut idem simul sit, et non
 sit; atqui si id, quod mens intus
 sentit non esset, idem simul
 esset et non esset, imo esset quia
 mens illud sentiret, nihil autem
 sentiri non potest; res non esset
 quod supponeretur; ergo quidquid
 mens intus sentit, ne per mi-
 raculum quidem fallere potest.

P. 2o m. Mens intus sentit, se
 esse aliquid, se agere, cogitare, volere,
 ergo sentit essentiam sui affec-
 tionum suarum.

Solvuntur objectiones.

Obicies imo. aut Sensus intus a
 mentis nomine ejusq. affectionum es-
 sentia diffinitus est aut non
 atqui neutrum dici potest, ergo Sensus
 intus nullam parit certitudinem.

R. m. sub diverso respectu utrumq. dici
 potest. Sensus intus est reflectio

mentis in essentialiam sui suarum
affectionum; hoc reflectio si sensu ^{int}
reale et phisico spectatur, est ipsa
anima, nec prout distincta, ab eius
affectionibus. Sin autem hoc reflectio
spectatur in sensu metaphisico, aliter
concepietur sensus intimus et aliter
concepietur anima ejusq. affectiones;
^{sub} hoc ^{respectu} distinctus est sensus
intimus ab essentialia animae ejusq.
affectionum; ergo utrumq. sub di-
verso respectu & sibi potest.

in stab. ionv. Si sensus intimus ab essen-
tialia non est distinctus, ergo proba-
tionem essentialiam, per mentis essen-
tialiam, abque hoc probatio est probatio
principii; et sic nulla est.

N. M. Cum mentis essentialiam et sensum
intimum probamus, sensum intimum
et animam spectamus in sensu meta-
phisico, atque in sensu metaphisico
sensus intimus et anima sunt distincta,
aliter enim concepiatur animam, prout
et existens et aliter prout est in
se reflectens; ergo nostra probatio
non est petitio principii nec probat
idem per idem; ita enim concludimus
sentio me existere, ergo existo, Cogito
ergo sum, atque his argumentatio-
nibus nullum vitium est, ergo nostra
probatio bene procedit.

L 12

Objicies edo.

Testimonium sensus intimi fallere potest, ergo non parit certitudinem.

R. ant. potest quis et sensu intimo simul judicare: ego gaudeo, ego non gaudeo; a seipso et duobus Contradictoriis; unum est falsum; ergo et ^{seipso} intimo possumus falsum judicare.

imo Q. M. Numquam et sensu intimo possumus Contradictorie sentire aut judicare; neque enim non potest animam nostram afficere, quia nihil est, ergo non potest vari sensus intimus alicujus negativus, jam vero in Contradictoriis una pars est positiva, que affirmat, et altera mere negativa, que simpliciter negat; ergo numquam datur sensus intimus duorum Contradictoriorum.

posses equidem et sensu intimo aliquis judicare, ego gaudeo, ego doleo; sed dolor et gaudium sunt due affectiones positive, ambo vera neque Contradictorie; non repugnat duas ejusmodi sensationes simul esse in anima, aut saltem sibi tam repite succedere, ut simul stancas credamus; sic poterit quis et morte patris et gaudio affici et dolore; ^{dolore} gaudio, quia patrem amisit

1. 13
Sibilissimum amantissimum, quem
penitus dilexit; audio, quia forebi:
talem pinguisimam accipiscitur.

instab. imo potest quis dubitare de sua
essentia, quam sibi spe contingenter
verum, ergo sensus intimus non
parit Certitudinem metaphysicam
de essentia animi.

M. Ant. Contradictionem involvit
biam de sua essentia, prius am
esse esse quam judicare, qui ergo
dubitabit non potest non esse, quam
vis ibi essentia sit conditio, no
nam contingenter existit, ille, qui
existit, sed tamen ita
ut potest non esse; ergo potest
quis de sua essentia licet contingente
habere Certitudinem metaphysicam
infabro Testimonium Conscientie jam
sapius falsa proba, ergo non parit
Certitudinem metaphysicam.

D. Ant. Testimonium Conscientie moralis
Concedo; Testimonium Conscientie physicae

M. Conscientia alia moralis est alia
physica; prior est actus intellectus,
quo quis licitum sibi aut illicitum si
judicamus; Cum autem ex ignorantia
mentis imbecillitate aut Cordis gravi-
tate, judicandi momenta non satis dis-
crutimus, facile contingit ut licita cum

124, illicitis confundamus, et sic veris falsa
anteponamus, Tales Conscientia vocantur
erronee. verum de tali Conscientia igno-
ramus; pro Conscientia a superioribus percepta
sensus est intimus, quo nobis Conscien-
tiam nostram, nostrarumq; affectio-
num inbonarum huius sensus Testi-
monium fallere nunquam potest.

in Job. 3. 16 Testimonium, quod sensus
intimus. Petro Sabath De sua vigilia
ipso videbatur dubium, ergo potest
quis de Testimonio sensus intimi dubitare.
D.A. Sensus intimus dicitur Petro
testabatur de his verbis a se perceptis:
Juror, accingite le. et sequere me.

in hac perceptione consistit vigilia
animo de ipso testabatur sensus inti-
mus, nec Cog. dubitare poterat.
In vero qua intus sentiebat ad
exterius ad Corpus suum referit; et
clamavit. putabam me visum videre
id est me somnare; dubitabat si
licet utrum de ipsa angelus ipse en-
terius locutus fuerit, utrum de ipsa su-
revertit pedes moverit, et angelum
secutus fuerit; in quibus actionibus
consistit Corporis vigilia; ergo dicitur
Cog. tantummodo dubitare de vigilia
Corporis, quae est Corporis, Certa quodam
nervorum tensio et Spirituum vitalium
motus, menti penitus extrinseca

135
De qua sensus intus nunquam
potest Tessari.

Inspab. ubi ergo dormientibus sensus intus
de vigilia mentis Tessari potest
absurdum C. ergo et Anly

N. M. Vigilia mentis est affectio:
num perceptio, hoc dormientibus
aeque ac vigilantibus praesens esse potest,
quis enim sibi conscius, non est somnia-
rum quod Schimio non percepit; quis
sibi conscius non est, se dormiendo
percepisse confectum musicum aut alia
quamcumque affectionem, se cum alio
fuisse confabulatum, rationem
fuisse usum, composuisse versus, quos
vigilans fabricare non poterat;
haec omnia Tessatur sensus intus
dormientibus, id est in eo versatur somni-
entiam error, quod judicant extra
se fieri, quo intra se sentiunt
qui error non sensu intus, sed
illegitimè suam relationi est
impudendus.

Inspab. S. Vigilantes quoque certi
non sunt de objectis extra se posi-
tis, ergo par est vigilantium et
dormientium conditio.

Ad A. Certi non sunt metaphisice
concedo, non sunt certi phisice n.

116

De rebus extra nos, positis nec sensus
inclinatur, nec ~~eff~~ effidentia lesatur;
sunt vigilantes, Certi non sunt ~~de~~
metaphisicè de illarum effidentia;
quoniam vero sensus æterni nobis
concessi sunt sub illorum ope iuxta
legem naturæ, objecta externa explō
remus, quoties ~~illæ~~ huius Legi non
derogatur sensus æterni nobis verū
renuntiant. vigilantes sensus æterni
nos habent experitos et illi dantur
acquiritur scilicet illorum ope Certitudi-
nem phisicam De rebus extra se
positis in dormientibus autem sensus
æterni sopiti sunt et impediti,
illis promde non uluntur dormien-
tes, ergo nullam e rebus externis
Certitudinem habent; proterea vigilan-
tes invidendo, percipiendo, iudicando
libri sunt, non dormientes, quorum
iudicia ordine et netu carent
in stat 6. vigilantes non sunt metaphi-
sicè Certi De sua visione, ergo
nec dormientes.

D. A. De sua visione æterna. C.

De sua visione interna N. visio
interna est actus animæ, quo percipit
imaginem rei representatæ; visio
externa est perceptio huius imaginis
sed relata ad objectum extra nos
positum, sensus internus lesatur
De effidentia actus, quo imaginem perci-
pio, lesatur De imaginē quam per-
cipio, lesatur De actus, quo hanc ima-
ginem refero, ad objectum æternum

sed non respicitur de objecto externo,
ergo non respicitur de veritate visione
externa, sed de re extra nos visa, 117
hinc vigilantes metaphisice sunt certe
in interna visione, non externa.

in sab Nino respondens non est metaphi-
sice certus de sua responsione interna,
ergo nec vigilans de sua visione
interna.

N.A. respondens intinè sentit diffi-
cultatem, quam evolvere conatur.

ergo de ea est metaphisice certus.
in sab 8. respondenti sua responsio
potest dubia videri, ergo de illa
est metaphisice certus.

D.A. potest dubia videri quo ad ve-
ritatem C. quo ad essentiam N.
sensus intinè non de natura et
proprietatibus sed de essentia re-
rum respicitur.

in sab 9. Essentia responsionis potest
etque argui dubia videri, ac essentia
responsionis, a quo essentia argu-
mentationis potest respondenti dubia
videri, ergo etiam essentia respon-
sionis.

N.M. responsio respondenti intrinse-
ca est, ergo illa est metaphisice certus,
argumentatio ipsi est extrinseca,
ergo de illa non est metaphisice
certus, nisi forsitan avatur de argumen-
tatione a respon-^{sione} audita.

118.

quo ipso pariter intransfusa est,
in Matth. 20. licet habitur supernaturalis,
fides, spes, Charitas, sed neque Ceterae
virtutes aut vitia menti inest, sicut
de illis tamen et sensu intimo non
sumus certi, ergo Certi a pari Ceteris
affectionibus.

61. Supponit. Sensus intimus non lesa
tur de habitibus, nec naturalibus
nec supernaturalibus; habitus enim
non sunt actus, Sensus autem inti-
mus de solis actibus lesatur, ergo
non de habitibus, non de facultatibus,
non de potentis, neque lesatur de
natura actuum, intime sentio me
elucere actum amoris, de hac actu
amoris lesatur Sensus intimus,
an vero sanctus sit, purus sit, aut
perfectus, ~~non de habitu~~ ^{non de habitu} Sensus intimus.

Regula 2da.

De Evidentia.

Evidentia est clara et ^{specia} perfecta
idearum convenientiis, vel suis convenientis
evidentia nulla fieri potest, nisi de
proprietas per ideas clare representa-
tis, ideo autem non representant nisi
proportiones rerum essentielles nunquam
accidentales, quae propter de solis rerum
essentials haberi potest evidentia, res
singulares nobis non inalescunt, nisi

per sensus externos, non per ideas, & affectus
nes animo nobis inoleseunt per sensum
intimum, non per ideas claras, unde
de natura affectionum nostrarum
de rebus extra nos existentibus nullam
habemus evidentiam,

119.

Evidentia distinguitur in genuinam
et spuriam, quae tamen facile in se
distinguantur, genuina enim tollit
omnem erroris formidinem intellectum
ad assensum vel dissensum rapit,
spuriam aliquam in mente assensum
retinet, fulgore tantum levi et ne-
buloso mentem perstringit, nec ad
assensum omnino rapit.

Sola evidentia genuina nomen evi-
dentiae meretur, et de hujus certitudine
agitur apertio.

Evidentia circa rerum essentias parit
rerum certitudinem.

B. Certitudo metaphisica est quae nulla
timet errorem, nequidem a Dei omni
potentia, atque hanc parit evidentia

B.m. nequidem Deus facere potest, ut idem
simul sit et non sit, atque si Evidentia
falleret, idem simul esse et non esse

B.m. in exemplum sit, factum infectum
fieri nequit, atque si hoc evidentia falleret
idem simul esse et non esse, factum esse
infectum contradictorias simul parent
atque hoc nequidem per Deum fieri potest
ergo Certitudo quam parit evidentia

nequidem a Deo timet errorem, ergo est
metaphysica.

objiciunt imo

Solvuntur objectiones.

Desimus quādam ad se evidentia
Non ergo non parit certitudinem

ubi lux oculis sanis et apertis ita evi-
dentia se menti attende representat
sicut igitur nemo sanus dubitat de
suis presentia, ita neque mens potest
de presentia evidentia dubitare.

^{et sufficit} instab. imo Certi non sumus nos atten-
dere ad evidentiam, ergo etiam certi
non sumus de presentia evidentia

Oratio perceptio convenientia inter duas
ideas est affectio animi, atque de
hac testatur sensus intimus; ergo cer-
tus sum metaphysice de percepta
idearum habitudine. Jam vero attentio
in evidentiam nihil aliud est quam
reflectio mentis in ipsam
cuiusmodi reflectio est idem sensus intimus
unde si intime sentio me percipere
evidentiam certus sum de mea atten-
tione et presentia evidentia.

instab. de Non sumus certi de mentis
sanitate, ergo neque de attentione
mentis.

Oratio. Etiam illi quos insanos vocamus
frequenter possunt evidentiam habere
illorum animi morbus et error non
confistunt in mala idearum perceptione

sed in vitiis corporis quo fit, ut circa
res aethernas rerum relationes frequenter
fallantur, ut somniantes et fabricantes;
ergo licet de veritate mentis non speremus
certi nihilominus certo possemus percipere
idearum convenientiam et habere evi-
dentiam.

120

in stab. 3to Evidentia larvata potest videri
genuina, ergo possumus falli circa
evidentiam.

Ma. Evidentia larvata fulgata, spu-
ria, aliquam semper nebulam menti
affundunt, unde quodam nascitur an-
xietas, quam penitus tollit clara et
perspecta idearum habitudo; ergo sicut
huius dubia et ^{perissimum} ~~perissimum~~ laevis non
possunt confundi, ita nec evidentia
larvata, cum genuina

in stab. 4to Deus efficere potest ut veri-
tas evidenter cognita, sit falsa; ergo evi-
dentia debet errorem timere a Dei om-
nipotentia.

Ma. veritates evidentes non habentur
nisi de essentia rerum metaphisica,
atque Deus essentias metaphisicas mu-
tare non potest, sic efficere non
potest ut Circulus non sit rotundus,
ergo efficere non potest ut veritas evi-
denter cognita, sit falsa.

in stab. 5to Per omnipotentiam Dei fieri potest.

ut Corpus visum non existat, ergo etiam
fieri potest ut habitudo idearum cui
sensus cognita non existat.

M. C. Idea illarum habitudo cogitan-
ti inhihiensa sunt, mentem afficiunt,
sui conscientiam excitant, aliquid quod
non existat, non potest efficere
neque sui conscientiam excitare
ergo repugnat ut idea illarum
habitudo non existat dum inhihiense
scimus, illas percipere. Corpus vero
quod dicitur visum extrinsecum est
mens, illud non attingit, sui Conscien-
tiam non excitat, nulla idea
exhibet illius Corp^{is} existentiam,
ergo nullatenus implicat Corpus
visum non existere, si quovunque
per delirium, per febrem calidam homines
vident non existant, igitur ichna mi-
ra culum, et per miraculum fieri potest
ut ~~fidus~~ non fallant.

in stab. 60 Antiqui, evidenter cognoscebant
veritatem hujus axiomatis: ex nihilo
nihil fit, atqui hanc hodie evidenter
est falsitas ejus, ergo veritas evidenter cognita
est potest sine falsa

M. m. quo sensu hoc principium
olim fuerat verum eodem hodie verum
quoque est. sensus illius evidenter verus
est, nihil non esse Subjectum vel mate-
riam vel acceruum quendam praesensibile
ex cuius portionibus entia formari
possunt. hoc sensu intellectum axioma
semper fuit est et est verum, quo sensu

123
falsum est numquam potuit evidenter
esse verum, sensus autem ille est.
Omnipotentia Dei non potest efficere
ut quod antea non fuit possibile et crea-
tur esset existat; qui sensus potuit an-
tequam aut dubius aut verisimilis vi-
deri numquam autem evidenter verus.

instab. Ino saltem evidentia in Syllogis-
mo et ratiociniis potest fallere, quod
non omnis evidentia parit certitudi-
nem metaphisicam
prob. aut Veritas Conclusionis nihilur
in veritate promissarum, ergo dum
infertur Conclusio tantummodo et remi-
niscencia judicatur, atqui reminis-
centia non parit certitudinem metaphi-
sicam, ergo neque evidentia Syllogismi.

Or. Seg. M. Dum mens Conclusionem
infert, presentes habet sibi tres ideas, qui-
bus formatur Syllogismus, eodemque in-
stanti inspicit habere habitudinem ideo
prima Cum secunda, secunda Cum
tertia, et tertia Cum prima; ergo
mens non judicat et reminiscen-
tia sed et idearum perspective
in longa demonstratione ubi seriem
viginti Syllogismi concatenantur
mens requiritur acuti primo longiq;
exercitatio studio, ut veritatem evi-
denter percipiat. Cum enim ullini
vo viginti Syllogismi veritas de-
pendeat ea veritate Syllogismorum
precedentium; necesse est ut mens
ultimam Conclusionem inferens evidenter

124.

percipiat necum evidentem predicari
 et subjecti, cum precedentibus ideis
 mediis quod aequè difficile est ac rarum.
 in libro 2° Juxta pyrrhonios et Carlesi-
 um de omnibus dubitandum est, ergo
 non salus certitudo metaphisica. &
responsio si verum esset illud parado-
 xum dubitandum foret utrum qui
 dubitat existat, atqui absurdissimum
C. ergo est sicut Pyrrhonios propria
 sua existentia confensio erroris
 redarguit.

Ad Carlesii non fuit omnia esse
 incerta et dubia sed volebat ut in
 veritatis inquisitione philosophi illa
 se occurrerent, quasi reversa dubitarent,
 et quæstionem in omnem verarentur
 partem ut rationes quascunque inve-
 nirent quibus quæstionis veritas stabili-
 leretur. Dubium illud vocatur dubium
 methodicum, non effectivum.

Solutio solis istis regulis duo subno-
 timus principia infallibilia.

1um quidquid intus sentitur vere
 existit.

2um quidquid in ipsis evidenter cog-
 noscitur est verum.

Regula tertia.

De sensuum relatione.

Quoniam homo duplici constat substan-
 tia, quarum quælibet propriis vocal

functionibus; Duplex quoque Sensus in
eo Distinguentur. alii sunt Sensus animi
alii sunt Sensus Corporis.

125

Corpus animo unicum est ut hoc per
Corpus suas affectiones exterius ma-
nifestet, atque per Corpus idem rerum
Corporearum illarum proprietatum
notitiam hauriat; ^{vis} qua anima
rerum Corporeas percipit, vocatur vis
sentiendi, hoc quintuplici modo ex-
eretur, unde Distinguntur in anima
quinque Sensus, qui vocantur interni,
sunt autem: visus, auditus, gustus, odo-
ratus, et tactus; actio quae Sensus ipsi
exercetur, vocatur Sensatio.

Cum Sensus interni non exerentur nisi
famulante Corpore, in isto pariter
Sens Distinguntur, quos in anima
delectimus, Corporis Sensus externi vocan-
tur et proprie instrumentum sunt
organum, quo anima sentiens utitur.
Si anima videns utitur oculis, audiens
auribus, gustans, lingua, palato, loquor
ore, odorans naribus, tangens, totum
se in Corpore, unde sequitur quinque
Sensus externi ^{oculos,} epe, aures, nates, os
totum Corpore.

ope istorum sensuum, nihil percipit
nisi qualitates quaedam nihil re-
presenantes, sed tantum animam
diversimode ~~afficientes~~ ^{afficientes}, et determinan-
tes, ut Cogit rem, quae Sensus externos
ferit,

Qualitas, quam animam percipit
 oculorum ope vocatur Color, quam per
 pist ope arcium, dicitur Sonus, quam
 percipit famulante ore, nuncupatur
 Sapor; quam haurit ope labium odor
 est, quam vero ex toto corrigit Corpore,
 dicitur qualitas tactilis; istae qualitates
 una voce vocantur, qualitates sensibi-
 les. licet ope sensuum directe tantum
 qualitates Sensibiles in nobis oriam-
 tur, aliquo tamen modo ipsas Corpo-
 rum proprietates per eodem sensus
 percipimus, non quidem proprietates
 absolutas aut intrinsecas sed tantum
 relativas et extrinsecas.

Ac primo quidem, nullus rei naturam
 intrinsecam cognoscimus, quia Cognitio-
 nes intuitivas nullas habemus, Solus
 Deus, intrinseca rerum insere intuetur
 et trinitur, Cognitiones nostrae mere
 abstractivae sunt, scilicet res cognos-
 cimus relate ad earum effectus et
 functiones, sic novimus quidem
 quid aurum sit quid argentum, prius
 ope metallum flavum, ponderosum
 proficuum, alterum ope metallum
 album, minus grave, minus partiosum,
 aff que sit subriusque natura intrin-
 seca, que sit mollecularum minimatum
 textura, que natura plane ignoramus.
 adeo Proprietates rerum Corporearum abso-
 lutas ignoramus omnimode; relativas

127
Santum modo sensus nobis renuntiant
si novimus quid sit pes, quid ^{ex} Saba
tha; novimus sepe esse Satham
partem horabatha, et duodecuplo majore
potiorem; quantum autem in se sit polles,
pes, esabatha, non cognoscimus, quem
admodum enim objecta in diversis di-
stantiis indivisa, aut per vitra diversa
conspicua, sub diversis magnitudinibus
apparent, ita pariter, diversis conspecta
oculis, qui vitrorum admissar sunt,
diversam se habent pro se maiorem
ferre; hinc luce meridiana clarius patet
objectorum magnitudinem relativam
ipse adstantias, ad media visionis
et ad ipsos oculos.

Ut omnibus pateat quid sensuum
relatio sit, cruceum, exponemus ex-
emplum visionis; idem est iudicium
deinde formetur de omnibus visionibus
et de ceteris quibuscumque sensibus.
difficilius e.g. Formam me quoddam
difficilius, hoc difficilium, sicut
quodcumque objecta, est luminis imer-
sum, quod lumen materia subtilissima
est ubique diffusa, quod si a sole re-
flectis, ab alio corpore ignito aueratur
id est noctu visperatoris agiletur
incipit lucere, corpora quae illi imersa
sunt lumina se undiqueque reflectunt
rati plurimi in oculum meum in-
curantur holum globum oculi quod ex
tribus humoribus consistit, praecipue
et in illius fundo colliguntur et edi-

affectum coram me esse exhibentes
 parvulum et solummodo. hoc lumine
 ediffidum ad umbratile commoveatur
 fundus oculi, qui est expansio nervi
 huius motus per spiritus vitales
 transferatur usque in sensorium comu-
 ne quod est cerebrum; et ibi mo-
 huius capat quidquid corporeum est.
 et iuxta legem naturae, qua anima
 corpori inhaeret, oritur in ista
 affectio quaedam quae est sensus coloris
 hoc affectio anima sentiens nihil
 repraesentat, sed animam determinat
 ut cogitet rem presentem id est odiffi-
 cium, hoc cogitatio cum procedente
 affectione conspiciunt illam imaginem
 edifficium quam ~~puta edifficium esse~~
 Quoniam sensus nobis sibi sunt ut
 objectorum extra nos positorum
 existentiam cognoscamus; voluit
 Creator, ut imaginem quam ope
 sensuum anima percipit ad objectum
 extrinsecum referat, et dicat ibi
 est res cuius intueor imaginem,
 hinc in ^{motu} oritur post perceptam
 imaginem illud, includibile iudicium
 oritur, quo dico ibi est edifficium
 cuius intueor imaginem. quoniam
 omnes hi actus, incredibiles, felices,
 late sibi succedunt, illos in se
 et imaginem cum objecto extrinsecum
 confundimus. includibile illud iudicium
 vocatur sensationum relatio.

De qua nunc quorimus, quantum
nobis certitudinem pareat.

129

Asperatio.

Sensationum relatio de Corporum
essentia parit certitudinem ^{physica} ~~metaph.~~

P. Certitudo physica illa est, quae juxta
communes ^{naturae} leges fallere non potest; atque
talem parit sensationum relatio, ergo
parit certitudinem physicam.

P. m. sensationum relatio est propter
fio ineluctabilis qua impellimur
ad judicium existit corpus Cujus,
peripimus imaginem, atque tale judicium
non potest fallere juxta communes naturae
leges.

P. m. tale judicium ipsa natura extorquet
ergo est vox naturae ad Deo natura inrita
sub se, atque vox a Deo natura inrita est
lex naturae, ergo tale judicium non
potest fallere, nisi Deus legi naturae
deroget; ergo juxta communes naturae
leges fallere non potest, ergo parit certitu-
dinem physicam, dico persequitur meta-
physice certi sumus in genere existere
Corpora, hoc autem certitudo non ex sola
Sensationum relatione oritur, sed
etiam ex ratiocinio evidenti; quod
tale est: et ineluctabili constanti
et universali persuasione judicamus
existere Corpora, atque talis effectus aut
tale judicium evidenter est lex naturae
reprobat Deum. Constanti huius legi
derogare, lex enim foret illusoria

230. Et foret voluntas creatoris constantis, Cui
Deus constantiter contrarium acceret,
ergo non potest constantiter huius legi
derogare; ergo hoc legi aliquando saltem
non fallit; ergo aliquando verum
testatur, et qui semper testatur esse
corpora; ergo corpora existant necesse est.

Ex hoc ratiocinio presupposita
sensationum relatione, habemus certam
tamen metaphysicam existere ^{in genere} corpora.
De corpore autem quocumque particulari
habemus tantum certitudinem positivam,
si proprium nomen corpus exceperimus
quod ab continuo constantibus universalibus
usque velut corpus in genere haberi
potest, quod, si non existet, perpetuum
deberet fieri derogari legi naturae,
quod iam offendimus implicare.
Solvuntur objectiones.

Objectiones in sensationum relatione sepius
fallit, ergo parit certitudinem positivam
D. a. illegitima C. legitima N. a. d. C.
Legitima sensuum relatio est iudicium
includibile constantis universale, quo
dicimus existit corpus cuius habeo ima-
ginem; illegitima sensuum relatio
est iudicium debile, dubium, quo
hesitantibus, et antii, et vere in celi
dicimus existere corpus. imum est legi
naturae nec fallere potest sine miracu-
lo; sedum est error sensuum, qui
eval ~~negat~~ adhibito examine.

in infab imo legitima sensuum relatio
refert imo curam quadratam, enim
visam, epe roduntam, edo. Solem
non epe majorem luna, et Solem
et Lunam, in ortu majores epe quam
in meridie, et qualitates Sensibiles
inepe objectis, et baculum dimidiolum
aquis obliquis, et imersum epe fractum.
et Navis ~~in~~ moveri ripas, ergo
sensuum relatio fallit.

§ 40.

Q. Supposant epe legitimam sen-
suum relationem, error sensuum
est qui terribimo examine evadit
imo surrimus quadratam in majori di-
stantia videmus infab lineam aut
superficiem parum lato, quia non
videmus nisi partem quam nobis obver-
tit, ergo quadraturam illius non pos-
sumus videre, neque videmus angulum
quem forte nobis obvertit, quia imo ⁱⁿ angulo
atpote res exilis, in majori distan-
tia oculum nostrum non Sensibilibus
afficit. edo omnia puncta que turris
obvertit videntur in eadem Sensibilibus
ab oculo distantia, ergo sint angulo
ad Secundum obliqua loca objecta eo
minora videri, quo sunt remotiora
non autem videri sub sua magnitu-
dine absoluta; Confat autem Solem
plusquam triginta duobus millionibus
leucarum, a nobis remotioram epe
quam luna, ergo inepte judicari et quis

141

Solem non esse majorem Luna.
ad tertium Obiecta saepe obiecta
videri majora, quando videntur remo-
tiora. jam vero Luna et Sol in ortu
videntur remotiores, quam in meridie
ergo debent videri majores.

2° eo remotiora apparent obiecta,
quo nos inter ^{est} illa plures conspi-
ciuntur res interpositae; atqui in
ortu et occasu nos inter et astra
praedicta videntur arbores et officina
monetae, non autem in meridie
ergo debent apparere ^{pro} remotiora
Consequenter et majora.

ad quartum Qualitates Sensibiles vocantur
illae, quae ope sensuum in nobis ori-
untur, illas non esse in obiectis plu-
rimis rationibus, demonstrabimus in
metaphysica. interim nasci suffi-
ciat illas, imo sui conscientiam
scire, ergo animo ⁱⁿ trinas, eod
illas haberi obiectis etiam absentibus
quod accidit somniantibus, febrientibus,
delirantibus, speculum in-
spicientibus. Obis illas multiplicatas
existere licet unum sit obiectum,
quod phenomenon nobis exhibent videtur
polyetra, unde consequitur qualitates
non esse in obiectis; error autem quo
vulgus ^{percepit} illas obiectis inepe, et
eo nascitur, quod imagines nostras
judicio ineludabili ad obiecta referamus
et illis velut applicamus, et quo fit

142
ut omnes vero nostras imagines, quae sunt
animae affectiones cum objectis confundantur
ad quintam, dioptrica Joeh Lumen
quod transit ex aqua in aërem, frequen-
titer et a sua via deflectitur. Luna pars baculi est
aquis immersa lumen ab ea illa parte
refletum, eiciens ex aqua, a sua via
discedit, et partem baculi aquis immer-
sam, alio in loco, ac est, exhibet
quod fieri non potest, quin pars ex-
tra aquam et intra aquam in Convivio
aqua faciant angulum, ergo baculus
sebet fractus apparere.

ad sextam objecta videntur moveri
quoties Cunque illorum situs in oculi
nostris mutatur, quod fieri potest dupli-
ci modo, vel dum objecta revera moveri
hant, vel dum oculus noster, movetur
placide, ita ut illius modum non
advertemus, quod accidit navi defectis
illi enim simul cum navi placide ve-
hantur, nec se moveri advertunt
quia semper eodem navis partis respon-
dent; hinc Priparum situs quamvis
immobis sunt, in illorum oculo semper
mutatur, unde putant ripas moveri,
juxta illud virgilianum provehimur
portu si siveque rursusque recedunt

insab. 20 sensuum relatio nullam
parit certitudinem de existentia proprie-
tatum corporis absolutarum; ergo neq;
de existentia proprietatum relativarum

143.

NE. Proprietates Corporum nec in
se nec absolutas percipimus; ideas
enim intuitivas non habemus neque
Corpora immediate attingimus. imagines
sub quibus Corpora videmus in se
magnitudinem habent nullam, realem
idealis illarum magnitudo dependet
à distantia ^{et magnitudine} abjecti, a Configuratione
oculi a medio per quod et quibus vi-
demus, a consuetudine quam Coram
anima iudicando de Corporum distan-
tia, ergo magnitudo Corporum proprie-
tates Objectorum quas exhibet imago
sunt, relative ad distantiam ad
oculum, ad organa, ad habitum visio-
nis; ergo nunquam novimus quantum
in se sit Corpus, novimus autem
Corpus aliud esse aliud majus, &c.
Nescimus quantum in se sit per se
novimus illud esse sexagesimum
partem statura, et duodecuplo majore
pollice. neque necesse fuit ut Crea-
tor nobis daret medium Cognoscen-
darum proprietatum absolutarum, quod
Corpori nostro non interessent,
quid enim juvaret nos, si nosse quan-
tum in se sit Calcus meus, sed plurim-
um interesset nosse illius magni-
tudinem relativam, qua cum pede
meo conveniat.

144
infallibilis Somniantes et amentes
habent eandem sensum relationum de
corporum existentia, ac vigilantes,
atque tamen illos fallit, ergo fallere
potest.

M. M. in Somniantibus sensuum
relatio est debilis, dubia, et non
excludit erroris fornicinem; est
fugax et inconstans, quod modo con-
spicitur subito evanescit, Somniantibus
ideo omnia videntur magica, in
amente sensuum relatio etiam est
subinde dubia semper inconcinna
et numquam illi ratio suffragatur,
cujus usum non habet. in vigilan-
tibus autem hoc iudicium est ineluc-
tabile, ^{usurarius} videns enim hominem non
potest non iudicare, ibi est homo;
est uniformis, videns enim arborem
eandem ^{procedens} ⁱⁿ ^{partibus} semper vidit
eque magnam; est constans quocumque
in tempore oculum ^{aversus} illam
arborem vertit, eandem conspiciet;
est universale, videns enim pomum
illud hancens, est gustans experietur
idem, ergo longum discrimen est in
relationem Somniantium, amentium,
et vigilantium.

infallibilis. Legitima sensuum relatio refert
vigilantibus Eucharistiam esse panem

ergo illos fallit.

I. A. et hoc fit per miraculum C.
sive miraculo N.

Omnes sensus in Eucharistia falluntur, vel enim de pane consecrato solo remanent species reles, id est essentia, que revera lumen in oculos imittit, ut videamus panem albicantem rotundum, et essentia particulas emittit in nares, ut olfaciamus panem acinum, sicut quam et palatum ita commoveat, ut gustemus panem, manus tangentium ita afficiat, ut sentiamus panem, vel sine ulla remanente reali et sentione sensus tamen nostri omnes eodem modo afficiantur, ac si lumen a pane emissum feriret oculos, particula a b. hostia sparsa, oculi carent fibrillas narium, panis hinc generat villas et papillas, lingua et palati et. utrumque autem sine miraculo fieri non potest, ergo sensus isti non nisi per miraculum falluntur.

in f. b. d. o. Qualitates sensibiles et rerum imagines sunt animo molificationes, ergo et illis non potest probari corporum existentia.

N. Supp. Conf. nos probare et illis imaginibus corpora existere, probamus enim corporum existentiam ex sensationum relatione, que est iudicium

includabile, quo judicamus: ibi est Con-
pus, Cuius inductor imaginem, hoi
judicium quia est universale, includ-
tabile, constans, est reus et lex natura
quo non potest falli, nisi quando
ipsi per ^{in particulari} derogatur. ergo proba-
mus existere Corpora, abo quidem Certi-
tative specifica et sensuum relatione.

instabile si Certi opemus existere Cor-
pus extensum quod videmus, idem Corpus
debet esse a Diversis hominibus eque
extensum videri; abo debet saltem ab
eodem homine a Diversis temporis Circum-
stantiis eque extensum videri; atqui sal-
tem utrumq; Confeg ergo et antec.

D. M. Debet videri eque extensum re-
lativè C. eque extensum absolute NM
et distincto minore neg. C. jam diximus
proprietas Corporum esse relativas et
absolutas, has a nobis non posse Cognosci.
relativa Corporis extensio est illius mag-
nitude, quæ cum alterius Corporis mag-
nitudine Comparatur, si Comparare
possumus hęcapedam cum pede, Diversi
homines certe hanc magnitudinem vel
extensionem relativam ab quidem eandem
Conspiciunt, omnes enim vident hęcape-
dam esse septuplo majorem pede; idem
pariter homo et in juventute sua et in
state virili et senescente Corpore hęcape-
dam Conspicit septuplo majorem pede.
magnitudo Corporis absoluta vel illa est,

126.

107

quod corpori in se convenit, quam mens
nostra nunquam attingit, et est magis
nitido apparet in se spectata, et non
comparata cum alia, jam vero indistin-
ctum est si varios homines eandem
rem non videre sub eadem magnitudi-
ne apparente, cum enim objecta
non videmus nisi mediantibus oculis
quasi solidum conspicimus a natura con-
fectis qui in diversis hominibus non
sunt eodem modo configuratio consequitur
aperte oculos non minus rerum ma-
gines amplificare aut minuire conspi-
citurum. Sive foram aliorumq. vitor-
rum anstas. hinc si Cebus videret
pedem tantum, quantum illum Saulus
videt forsitan hexapedam vocaret, ergo
indubitatum est si varios homines objecta
eandem non semper videre sub eadem
magnitudine.

2°: nec idem homo corpus idem in diver-
sis temporum circumstantiis aequè magis
nam conspicitur, oculi enim non semper
conservant eandem figuram, hoc autem
mutata et vitiosa aliter debent objecta
referre hinc fit, ut videntes post longos
annos videamus hominem nobis a pueri-
tia notum, et si non visum abspicere-
mus illum minorem esse, quam recor-
damur nos illum antea vidisse, scilicet
oculus nosse in juvenute aut pueritia
hunc hominem nobis sub majori mag-
nitudine exhibuit, quo alte menti nostro
in sevit; at tempore labente figura.

apertio 2da.

Si plures et diverse prudentes et cordati factum
aliquid popularem referant, unde nec Comodi nec
cloria spes ipsi affulgent, Certitudinem fundat
moraalem.

148.

+

B. Certitudo moralis est que iuxta Comunes homi-
num mores et agendi rationem non fallit,
atque hanc fundant illi viri. B. m. Si tales viri
loco, tempore, religione, opinione, factione dissep-
tici factum publicum fallerent, equè fieret pro-
prium in mundo morali, ac naturalis legem
frangere, ergo illorum testimonium dat Certitudi-
nem moralem. apertio 3tia.

Quod si tota gens aliqua aut totum indiscriminati-
genus humanum factum in signe et durans referat
hoc authoritas fundat Certitudinem in supremo
gradu, seu metaphisicè equivalentem.

B. ita se res habet si factum ejusmodi nec divi-
nitus nec humanitus falsum esse possit, atque verum
utrius. B. m. in par aliorum sit hoc factum:
etiam si augustinus aliquando, atque hoc factum huma-
nitus falsum esse nequit, ergo B. m. hoc
factum innumera bilis omnium nationum homi-
nes locis, Auditis, Cupida bitus diversi, Galles
licii, ariani, idololatrae, subditi et rebelles,
hostes et amici uno ore personat, fassio, nu-
miditatibus, aliisq; monumentis publicis celebrant,
atque humanitus fieri nequit, ut factum a
sancta seppitudo multitudine sit falsum, ergo
humanitus falsum esse nequit. Deus sume veras
non falleret ipse, si sanctam seppitudo multitudine
nem inestaret ad asseverandum, tale factum
quod tamen nunquam accidisset, aliquid repug-
nat Deum sume veracem, nos ita fallere
ergo tale factum nec humanitus nec divinitus
falsum esse potest.

finis.

mens
magi
non
digni
adom
militu
ta
caus
Com
non
loquid
ma
in pi
illo
erit
autus
oro
guida
om
in die
magi
per
autem
dita
mors
pud
posse
ecor
lied
viba
magi
repro
ura

oculi nassri imitata eundem nunc homi-
nem sub alia refert magnitudine quo-
cum priori ejus civile recedamus
Comparata minor invenitur.

Instat Imo sapissime homines quibus
pes, amputatus est dolent adhuc et
pede amputato, sunt, quod sentiant
solum sub dorso insedere, sicut ungui-
bus, sunt audiant subinde Confortos
musculos quim adit instrumenta
atque hoc omnes fallit. Sendum relatio.

D. m. Sensusum relatio illegitima
C. Legitima N. m. A. C.

Ad Primum. Dum pes aut membrum
quoddam abscinditur omnes nervi coherere
vissimo motu dilacerantur, Spiritus
vitales, qui sunt animae. Ministri impe-
tu maximo Copiosissime fluunt versus
Cerebrum, quod est sedes animae, unde
in anima nascitur dolor acutissimus,
post plures dies et menses adeo spiri-
tus vitales eandem velut sponte relegunt
viam, quam prima vice dum pes am-
putabatur Confeceunt animeque falso
renuntiant dolore pristinum. frequen-
ter etiam accidit ut hi spiritus illem
viam relegant, quam fecerunt, dum ex
pede nondum abscisio dolere so-
lunt autem error facile corrigitur adhi-
bendo oculos vel tactum.

ad Secundum. Dum febrim imminente vel

150
melu quodam exoriente Sanguis incipit
refrigerari, versus spinam & Dorsu San-
tur affectis, admodum similis illi quam
felis unquibus radendo excitarat, hinc
extraneis aut tactu aut levissima atten-
tione, non est igitur iudicium ineluc-
tabile.

ad Tertium. Sicut in Somniante ita in
vigilante fieri potest, ut Spiritus vitales
inconita causa incipiant moveri
eo fere modo, quo per instrumenta musi-
ca incitantur, his Spiritibus in Cerebro
convolantibus oritur in anima auditio
soni musici, vigilans facili negotio
debet non ad se instrumenta musica
Somnians habet sensus sopitos, in neu-
tro est igitur legitima sensuum relatio.

Scholion Sensuum relatio hinc princi-
pio innititur: quidquid sensibus sanis
percipimus certe iudicatur esse.

Regula 4ta.

De hominum Testimonio.

facta aut res quas Cunque extra nos
propitas vel propriis ^{haurimus} percipimus sensibus
vel ab aliis tradidas accipimus, vidimus
in questione procedenti, in primo Casu
nos recte percipere Certos; quam in 2to
Casu acquiritur Analogiam, breviter discutimus.

161,

agitur hic de fide, quam merentur
auctores, quicunque factum referunt
quæstio hæc non agit de fide sacra
fide sed de fide humana, quam
cant historiam.

Tria præsertim in hac quæstione
sumi momenti, et animanda sunt.
Imo. factorum natura, quæ auctorem
aut testem inobles, alio testimonium
ipsum.

Imo. facta vel solita sunt vel inso-
lita. prima frequenter juxta Cæmone
rerum ordinem, ubique accidunt,
qualia sunt cadere nivem mense
januario, Grandinem mense julio, hæc
facta sicut facilia contingunt, ita
quoque facili debent fidem invenire
facta insolita illa sunt, quæ leges
quædam nature non violant, sed ra-
rissime contingunt, qualia sunt
mense februario procellam formari
tonitru audiri, mense julio nivem
cadere copiosissimam, hæc facta uti-
rara sunt ita, et, raro vera non igitur
facili credenda.

facta alia mira sunt et miraculis
similia, alia sunt vera miracula;
facta mira sunt E. O. unum virum por-
tasse pondus octingentarum librarum
alterum septem pedes altum, alium

152.
tria habere brachia, alterum sex habere
digilos, alium ope tricipidem, alium
epe Capite manibus pedibus duplicem
corpore concretum et
hoc facta admitti non possunt nisi
auctoritate maxima roborentur eoque
magis ejusmodi factis est invidendum
quod hominem ferè genus humanum magis
prorum est ad ejusmodi facta, et cog-
nitanda, aspergenda, defendenda contra
maiciter et credenda stupide, vix ullum
puerum imbecillum assumimus, aut am-
ignaram reperias, qui si despecteris
delemuribus aliisque fabulis annilibus
questis exornitur, dies integros palam
licendo plaudendo Cognitiones suas
historias non proferat;

Miracula facta sunt leges natura
infringentia, quæ cum solus Deus operari
possit, leges quas ipse posuit derogando
debet esse rarissima et contra illa
semper militat certitudo phisica quam
nolis suppediant leges natura; unde
nisi accedat auctoritas legibus natura
æquivalens fidem non merentur.

facta alia transitoria sunt, alia constan-
tia;

facta transitoria sunt illa quæ uno tantum
momento apparent et non possunt denovo
sensibus subjici; talibus factis favere

fraus subesse poterit, unde ad nulli
non debent, sine brevi exanime, tale
factum est, Jun. quis narrat se vidisse
globos igneos ex caere cadentes;

facta constantia sunt que perennant
et sensibus semper audiuntur subjiciuntur
tale est existantia urbis Romae, impera
toris francisci II. Circa ejusmodi facta
vix unquam dubium oriri potest.

facta alia trifidalia sunt, facta alia
existenti, facta trifidalia illa sunt, quae
vix ullus curat, haec plerumque sicut
sine reflectione narantur, ita vix
examinantur sunt illa.

facta summi momenti sunt illa
quorum veritas aut falsitas plurimis
debet esse cura, ut bellum gallico
inter et germanos, talia facta, quae
plerumque publica sunt, etiam
dubia manere non possunt, ut tunc
facilem debent fidem reperire.

illi, qui facta referunt deffes vocantur
sunt autem:

1mo. oculati vel auriti. oculatus
deffis est, qui rem proprio sensibus
didicit, sic qui vidit aliquam urbem
deffis oculatus est illius existantia, qui
audivit concertum deffis musicum oculatus
est, qui gustavit cibum, molfecit florem.

teligit patrum, Lestis harum rerum oculatum
vocatur; Lestis auritus est qui facta
ab aliis accepit, Sic qui auditum a
viatore, turrim Ecclesia argentinenfis
epi altiore Cupola Divi Petri
Romae, Lestis hujus rei est auritus;
qui legit historiam factorum in illa
relatorum Lestis auritus est, Lestis
oculatus multum prevalet, Lestis
auritus, oculus nulle Lestes.

164.

Lestes alii vocantur Synchroni, scilicet
illi sunt, qui eadem vivunt tempore,
et facti sunt Compares vel Coaequi, quo-
rum Lestium auctoritas longe major est
quam Lestis facti Subparis;

Lestes, ut ~~scire~~ signi debent imo
haberi ut Civis honesti, bene audiant
nec moriendi pro veritate sint famo-
si. Sed debent esse à partium studio
imunes. Partium autem Studium vocatur
amortus proprius, amor familiae patriae
amor amicitiae, aut Civitatis societatis
amor opinionis sectae; amor lucri Concedi suppliciorum
utilitatis. Etia nullis debent prejudicium aut
laborare, qualia sunt prejudicia infan-
tio, educationis, Conversationis Studii;
ex his patet, quam rari sunt Lestes
et auctores fide digni. nota est enim
plerorumque in narrando levitas et va-
nitas, notum quoque est, fere omnes sub
scribere aut adio aut gratis, nec minus
notum est, vix ullum prejudicatas a se

aut a suis
gentilibus opinioniones exuere; unde sequitur
magnam esse Cautelem adhibendam, ad
versus variorum Testium et auctororum
Testimonia.

Testimonia ipsa ut fidem mereantur
debent esse Clara, non equivoca, asser-
tiva non dubia, Conscientia non
Contradictoria, aut silentio aliorum
enervata.

Quærimus quam fidem quilibet ho-
mīnū auctoritatis humane oratus mereatur.
asseritio. §.

Si unus alterve homo prudens Cordatus
nec Comodi nec glorio nec partium
Studio ductus, factum Comune et solis
lum, refert talis jus presumendi
veritatem.

§. jus presumendi veritatem esse potius
ratio prudenter judicandi, factum esse
verum quam falsum; atque saltem ra-
tionem fundat vir prudens et Cordatus
ergo talis jus presumendi; et sane
si civis de perla peraganti occurreret
vir prudens et Cordatus non hesitans
non procul a se latrones, qui ipsum
avidè expectant; quis civem non Cul-
paret tanquam incautum, si tali aucto-
ritate admonitus sibi à periculo ne
in manus latronum incidere, non
procaueret, nec viro illi, quem ut
prudentem ^{credidit} fidem non foret haberet

+

objicies

Solvuntur objectiones.

16.

Testimonium unius, est tantum probabile, ergo etiam testimonium omnium probabile erit.

N. facile accidere potest ut vir unus, quem credimus cordatum et à partium studio alieno nec ulla speculo glorio aut Comodi. Idum nos fallit et mentiatur; Difficillius duo tresve viri nos ita fallent et vir accidere potest, ut simul a pluribus loco, tempore, opinione, Comodo diversis fallamur; Testimonium igitur plurium hominum non tantum probabile est sed certissimum;

missa. Omnes homines sunt mendaces; ergo illorum testimonium non parit certitudinem.

D. a. id est omnes homines possunt mentiri. C. id est, revera mentiuntur. Substantia. Circa diversa facta est. Circa idem factum N. nullus homo est ita in bono et vero stabilis, ut ab illo non possit deflectere; Tantum tamen plures ita veritatem amantes ut rarissimi aut nunquam consueverint mentiantur, ut autem omnes circa idem factum aut fallent aut fallantur non sufficit omnes posse mentiri et aptu mendacia proferre, sed deberent omnes et eodem mendacis posse clementum capere, id quod iuxta Comunes

hominum ^{numeros} fieri non potest.
in facto plures jam fabello ab
 inumeris habitis sunt tanquam facta
 genuina; ergo testimonium plurimum
 potest fallere,

D. A. ab inumeris sed non ab oculatis
 testibus, C. a testibus oculatis N.

Testes etiam oculatos Coetaneos
 quos referant facta non triphialia,
 sed publica, sed aliusque momenti
 neque, agimus his de opinionibus
 sed de rebus, que sensus æternos
 ferunt; jam vero ejusmodi facta a
 testibus oculatis et probato fidei rar
 issimi. Deprehenduntur falva.

Saltem facta jam dudum pro verita
 evadunt dubia.

D. A. si monumenta, quibus fulcun
 tur inhereant C. seu N. ut factum
 fiat, certum et fidem plenam merca
 tur debet à testibus oculatis et quod
 probato fidei referri, hoc testimo
 nium potest monumentis et arari,
 libris inscribi, quando hæc monumenta
 subsistent factum manet inconcussum
 neque tamen statim neganda sunt facta
 antiqua, licet nulli amplius essent
 monumenta, dummodo illa facta fuit
 traditione publica celebrata, nec quod
 principis rationis eul natura pro

se dissimile ferant. fieri potest, ut
facta temporis lapsu firmiora fiant
quia nova subinde monumenta delentur,
Si ovidium in suo exilio non
procul fuisse ab illa regione, quam
hodie Hungaria vocamus, traditio erat
non multum certa, aff. postquam in
eadem regione humulus cum illius Cala-
mo aureo fuerit detectus, nullum re-
manet hac de re dubium.

instab. ut quo objecta videntur remotio-
ra, eo apparent obscuriora; ergo etiam
facta quo sunt antiquiora, eo fiunt
certiora.

NC lumen decrevit in ratione inver-
satorum distantia, ergo quo objecto
remotius est, eo videtur rarior et
debiliori lumine, Consequentor obscurius.
factis, autem antiquis, nova accedunt auctori-
tas dum nova subinde monumenta dele-
gentur.

Scholion in rebus certitudinem
addi potest sensus Communis, qui est
vis natura omnium vel saltem pluri-
tium hominum insitans, qua feruntur,
ad faciendum iudicium Comune et uni-
formi, Circa res, quae ex persuasione
naturali, non tamen et sensu intimo
percipiuntur, ut Vo in eo virtus prom-
vitium vituperis pene dignum est, iado
inest hominibus libertas, Caro
Caracteres qui iudicium et hanc sensu Commi

159.

hanc ^{natura} ~~natura~~ ^{fundam} ~~fundam~~ ^{entem} ~~entem~~ ⁴, hoc iudicium
Sola natura, sed Comunes sicut omnibus
moralibus sumptis, qui ratione utitur
Sicut sicut uniforme et consentiens, 4to
sicut firmum.

Sensus Communis est certa veritatis re-
gula, nam omni in re omnium
hominum Consensus les natura puban-
da est; atque les natura est certa
veritatis regula.

Scholion 2um. ex dictis patet prin-
cipium rationis sufficiens scilicet
nihil esse tenendum, atque ratione
sufficiente, hinc nulla in nobis
~~veritas~~ cognitio est, quam non
supraditet aut evidentia aut sensus
instinctus, aut sensuum relatio, aut
hominum testimonium, aut tandem
Sensus Communis.

Parag. 4tus.

De Demonstratione.

Demonstratio est certa et evidens
propositionis Cujusdam deductio ex prin-
cipis certis ac evidentibus. et autem
quatuor, prima vocatur à priori,
quæ per causam demonstrat effectum.
Secunda, à posteriori, quæ per effectum
evinicit causam; tertia, à simultaneis
quæ ex perspecta rei idea deducitur;

4ta. a Contrario vel absurdo, quae Contra-
dictionem offendit, si res non ita se
haberet.

160.

Demonstrationem preparant Affinitates
res, axiomata, proposita, et solutio
imo. axiomata est ratio evidens, et
propositum est propositio vel petitio
quam adversarius recusare non potest,
3tio Scholion est quaedam in remjam
expositum facta observatio.

Ad Demonstrationem spectant Axiomata
problemata et Lemmata, Axioma est
veritas speculativa quae demonstranda
suscipitur, et problema est propositio
quae solvenda est, 3tio Lemma est
propositio quae non propter se sed propter
Axioma demonstrandum affertur.

Ex Demonstratione derivantur Corollaria
quae sunt propositiones ex antea probatis
immediate sequentes. = = = = =

Finis unius Partis
Philosophiae.

165.

162.

160.

Synopsis
Questionum Philosophicarum
Et Logica.

Quid est Philosophia r.
In quas partes dividitur a.
Quod est objectum Logicae r.
Quis illius finis a.
Quot sunt mentis operationes a.

De idea.

Quid est idea a.
Quomodo sibi definiatur r.
Quod est objectum ideae a.
Quomodo distinguuntur ideae a.
Quid est idea pura, non pura r.
Simples, Composita, Concreta, abstracta r.
Quid sunt ideae Clarae, vividae, debiles r.
Quomodo ideae Clarae et distinctae Comparari possunt r.
Quid est signum in genere et quoduplex r.
Quae sunt signa idearum praecipua r.
Quid sunt Termini a.
Quid Terminus univocus, equivocus, analogus, universalis, particularis a. et

Caput 2um.
De iudicio.

//

Quid est iudicium ?
 Quid requiritur ad iudicium bene formandum ?
 Quid est iudicium mentale quid vocatur ?
 Quotuplex est iudicium mentale ?
 Quomodo definitur iudicium essenziale ?
 An est verus mentis actus, ab ideis
 distinctus, an hic actus habet vim
 representandi a.
 Ad quamnam animi facultatem spectat ?
 Quid est iudicium integrale ?
 Quomodo vocantur illius partes ?
 Quid est Propositio et Cur vocatur
 imago iudicii mentalis ?
 Quid annotandum Circa voculam est ?
 Quid proprie in propositione predicatum
 Quid Subjectum vocatur ?
 Quo sunt species iudicii ?
 Quo, propositionis qualitas ?
 Quid est veritas propositionis ?
 Quo. est regula ima propositionis affirmantis
 Quo. est regula secunda ?
 Quo. est regula ima propositionis negantis ?
 Quo. secunda ?
 An omnis propositio vera est aut falsa ?
 Num propositio potest se vera transire in
 falsam ?
 Quid est propositionis quantitas ?
 Quomodo discrepant propositiones particulares
 et singulares ?

I
 II
 III
 IIII
 V
 VI

VII
 VIII

Quid est propositio simplex, quid Completa,

Quid Composita?

Quid Circa propositionem Complectam annotandi

Quotuplex est propositio Composita?

Quid propositio Copulativa, et quid ad quos

veritatem requiritur?

Quid est propositio Disjunctiva, et quando nam vera?

Quid est propositio Conditionalis, et quando nam vera?

Quid est propositio Causalis, et quid ad quos veritatem requiritur?

Quid est propositio Discretiva, quid relativa, et

quando nam vera sunt?

Quid propositio exceptiva, quid exclusiva,

et in quo consistit illarum veritas?

Quid propositio Comparativa, et quando nam

vera erit?

Quenam propositio vocatur absoluta?

Quid est propositio modalis, et quid requiritur ut vera sit?

Quenam propositiones vocantur opposita,

Quot dantur species oppositionis, et quomodo

se vocantur?

Quid sunt Contradictoria, quid Contraria?

Quotuplex modo Contradictorii potest?

VII Quot dantur species propositionum Contrarias,

Quomodo Contradictoria possunt esse simul vera aut falsa?

VIII Num Contraria simul vera aut falsa sunt?

Caput IIIum

De Discursu...

Quid est Discurrere et quotuplivi modo id fieri potest?

Quae sunt species argumentationum?

Quid inductio, et quondam bona?

Quid est Exemplum?

Quid est Sorites, et quid ad eius veritatem requiritur?

Quid est Dilemma?

Quid Syllogismus, quid Enthymema, quid Epicheirema?

In quo differunt Consequens et Consequentia?

Potesse verum esse Consequens et falsa Consequentia?

Num valet argumentatio a potentia ad actum, aut ab actu ad potentiam?

Quid observandum si argumentatio est negata?

Quare numquam distinguitur Consequentia dum tamen Consequens distinguitur?

Quis est finis argumentationis?

Quid adhibendum ut finem hunc assequatur Philosophus?

Quomodo definitur Syllogismus, et quo sunt illius partes?

Quomodo vocantur Termini in Syllogismo?

In quo consistit artificium Syllogisticum?

Quod est axioma pro Syllogismo affirmante?

Quod est axioma pro Syllogismo negante?

Quot sunt regulae Syllogismorum?

IX Quo est regula prima?

X Quo est regula secunda?

XI Quo est regula tertia?

Quotuplex est Syllogismus?

Quid est Syllogismus Simplex, quid Complexus

Quid Compositus?
 Quomodo Syllogismus Complexus ad formam
 Simplicis reduitur?
 Quotuplex est Syllogismus Compositus?
 Quid est Syllogismus Copulativus et quid ad
 ejus veritatem requiritur?
 Quid Syllogismus Disjunctivus et quando nam
 verus erit?
 Quid est Syllogismus Conditionalis et quo ad
 ejus veritatem sequuntur?
 Num et antecedente vero sequi potest
 Consequens falsum, aut vice versa?
 Num bona est argumentatio: verum Consequens
 ergo et antecedens?
 falsum prius ergo et posterius?
 Quomodo Syllogismus Conditionalis ad for-
 mam simplicis reduitur?

Caput Quartum.

Quid est Methodus?
 Quotuplex methodus distinguitur?
 In quo consistit Methodus Analytica
 et quando illa utendum?
 Quid est methodus Synthetica, et quando
 hac utendum?
 Quae sunt adminicula methodi?
 Quid est definitio et quotuplex?
 XII Quid requiritur ut valeat definitio?
 Quid est divisio et quotuplex?

- Quae sunt regulae bonae divisionis?
 Quid intelligitur per Criterium veritatis?
 Quot modis nostras
 Quot sunt veritatis fontes?
 Quid est Certitudo et quotuplex?
 Quid per sensum intimum intelligitur?
 De quibusnam rebus hic sensus intimus
 nobis Testari potest?
- XIII** Qualem Certitudinem parit nobis eius Testimonium
 Quid est evidentia et quotuplex?
 Quodnam est obiectum evidentiae?
- XIV** Qualem parit Certitudinem?
 Quid, quot, et quotupliciter sunt hominis sensus?
 Quid sunt sensus aeterni, quid interni?
 Quid ope sensuum anima percipit?
 Quas Corporum qualitates ope sensuum cognoscit?
 Quid et quotuplex est sensuum relatio,
 et quos actus continet?
 Quomodo exponitur visio debet?
 Quomodo in finem nobis sensus sunt concepti?
 Quid sensus Testantur?
- XV** Qualem Certitudinem parit eorum relatio?
 Quis est quartus Cognitionum nostrarum fors?
 De qua fide hic agitur?
 Quid examinandum est in Testimonio hominum?
 Qualia debent esse facta quae fide sint digna?
 Qui sunt Characteres quos in Testibus exigimus?
 Quale debet esse illorum Testimonium?
- XVI** Si unus alterve Testis Characteribus debitis
 insignibus factum refert, quam meretur fidem?

XVII Si plures Testes loco, tempore, Audio,
diversi factum publicum referunt, quam
pareant Certitudinem.

170 VII

XVIII Si omnes homines indiscriminatum factum
publicum, et Jurans referunt, quam
Certitudinem nobis pareant.

VIII

171

HVI

HVI